

PRAEFATIO FRANCISCI PHILELFI

Francisfi Philelfi ad Nicolaum quintum pontificem maximum in Plutarchi Cheronensis Apophthegmata Laconica: ab eo e graeco in latinū traducta: Epistolaris Praefatio.

Nicolaus qñ
tus pontifex

Prouidentia

ἐπεργεῖα
Energia

Quo de te magis Nicolae quinq; dies ac noctes mecum ipse cogito: eo benignus nostro saeculo immortalē deū cōsuluisse arbitror: qui ut res omnis humanas incredibili curat moderaturq; prouidentia: eū te uniuersae christianae ecclesiae pontificem praesse uoluerit: in cuius mirabili uirtute summaq; sapientia suā spem omnē doctōnes & boni uiri positam esse cōstitutāq; intelligant. Haud enī uitio naturae fieri puto: ut magis alia q̄ alia aetate minor sit hominū doctissimorū & eloquentium numerus. Si enī in diuina quā uocant essentia nihil est qd̄ minus omni parte perfectū sit: perfectā quoq; esse hominū naturā quā ipse creauit deus omnipotēs: dubitare quis debet? Itaq; eandē semper inesse humano in genere uim ingenij & interiorē mentis agilitatē: quā graeci: ἐπεργεῖα: energiā: nomināt: ad egregiū quodq; obeundū atq; praclarū opus plane credēdū est. At fit nescio quo deprauato hominū more: ut nisi pulcherrimis quibusdā praemijs honoribusue ppositis nulli uirtuti: laudi nulli opera deī: eaq; solū florescant studia: quibus sese hoīes in precio magis fore opinent. Quare quod bonum sit propter se expetendū: id aut honore aut emolumento metiunt. Et certe paucissimi admodū sunt: qui uirtutē ullam uirtutis sequant studio. Itaq; eo maior est laus tua pater beatissime: eo admirabilior: eo diuinior: quod tuas uigilias: oīs curas: oīs labores: omnis ad uirtutē semper deūq; retuleris: nullā tibi pponens inanem gloriam: nullā mūdī huius utilitatem. Quibus tuis optimis cogitatibus & laudatissimis institutis factū est diuina benignitate: ut neq; petēs neq; cogitās per oēs deinceps dignitatis gradus ad summū maiestatis fastigiū sis euect⁹. Sedes tu quidē un⁹ inter mortales in diuinā altitudinis solio: christi optimi maximi uicē geris in terra humani generis saluatorē: cū auctoritate & gratia: tū per illius uitae similitudinē omnibus repraesentas. Te sibi omnes ante oculos ponūt: & qui uirtutē ppter uirtutem colunt: & qui eā cōmodis suis definiūt. Quobrem boni omnes undiq; ad te ueniunt. Quisquis autem ingenio aut eloquentia aut elegantiore ulla disciplina excellit: ad te cōfluit. Tu uero ut es animo ingenti ac benefico: negligis neminem: omnes libenter admittis. Te in omnes beneficentissimū praestas. Qua tua tāta facil

IN APOPTHHEGMATA LACONICA

litate liberalitateque naturæ fieri uidemus: ut iam ueluti excitatis non nullorum ingenijs quæ obdormierant & indocti doctrinam ad amare incipiant: & docti fiant quotidie doctiores. **N**am prodes tu quidem omnibus & exemplo uitæ: & donandi magnificentia. **N**on igitur non possum eos omnes qui ullum uel bonitatis uel disciplinæ si mulacrū præferunt: accusatione dignos existimare: si minus per sæpe aliquos ingenij sui fructus tibi pro sua quasi uillicatione reddiderunt: ut intelligas operam tuam in tam illustri beneficiendi munere non esse omnino frustra. **Q**ua ratione cum ipse quoque me tibi debere plurimum censerem: uel pro ea qua in me nuper cum **N**eapolin petens **R**omam diuertissem: pulcherrima beneficentia usus es: aliquid qua studiorum meorum monumenta tuæ beatitudini referre uolui. **N**am cum mihi tempestiue & græco in latinum conuersa essent **P**lutarchi **C**heronenses **L**aconica **A**pophthegmata: quæ a nostris: tum dictæ: tum dicta nominantur: ea uisa sunt non indigna: quæ sanctissimo tuo nomini dicarem. **R**em sane non admodum magnam si uolumen ipsum consideretur: pulchram tamen & uiris doctis in primis eloquentiæ studiosis non inutilem. **O**ratio enim quæ huiusmodi sententiarum argutia exemplorumque grauitate ac lepore referta fuerit: non potest omnibus non placere. **E**tenim duo a **P**lutarcho libri qui scilicet extent: de huiusmodi dictis: non isdem temporibus scripti sunt: alter ad **T**raianum **C**æsarem: quem ipsi iam pridem interpretati illius præstantissimi principis **P**hilippi **M**ariæ **A**ngli nomine insigniuimus: & hic alter: quem tuo ueluti munere & cognosci a latinis & haberi uoluimus. **N**on multo autem post ut spero maiores a nobis aliquæ **L**ucubrationes & fortassis etiam gratiores ad te ibunt. **V**ale pater beatissime.

Neapolis
Roma
Beneficentia
Plutarchus
Apophthegmata
Laconica

Oratio

Traianus **C**æsar
Philippus **M**aria
Anglus

Plutarchi **C**heronensis **A**pophthegmata **L**aconica per **F**ranciscum **P**hilelsum e græco in latinum traducta: **F**œliciter **I**ncipiunt.

Agasicles rex **L**acedæmoniorum admirante quodam **P**hilophanem sophistam ab ipso non admitti: præsertim cum is discendi desiderio teneretur: opus inquit est mihi horum esse discipulo: quorum sum etiam filius. **A**d illum uero qui dixisset: quonam pacto sine spiculatoribus tuto imperare quis possit: si ita respondit suis imperarit: sicuti patres filijs.

Agasicles

Agesilaus ille magnus: cum esset aliquando conuiuij princeps sorte constitutus: interrogatus a pincerna quantum cuique afferret. **S**i multum ait uini paratum est: quantum quisque petierit: sin autem

Agesilaus

PLVTARCHI CHERONENSIS

Latro parum: ex æquo omnibus dato. **Et** cū latro quidā toleranter perferret quæstiōes: ut improbus admodū inquit hō flagitiosis turpibusq; in rebus patientiā constantiamq; definit. **At** cū laudaret quidā oratorē: quod res paruas q̄uāhemētissime auget: **Equi**dem ait: cerdonem illum minime bonū dūco: qui paruo pedi magna calciamenta induit. **P**raterea cū quispiā aliquādo ad eū diceret: promissisti: idemq; sapius loqueretur: **I**ta me **H**ercule promissi: inquit: si istud quidē est iustū. **S**in autē iniustū: locutus sum: nō pmissi. **C**unq; idem subdidisset: ueruntamē decet reges quicquid capite annuerint: perficere: **N**ō reges magis respōdit: q̄ illos qui reges adeunt petere iusta decet: & ita loqui: ut & quod tempestiū sit: & quod regibus accommodatum cōsentaneūq; considerent. **A**d hāc cum uituperantes aliquos laudantisue audiret: non minus eorum qui dicerent: q̄ de quibus dicerēt perdiscendos mores arbitrabat. **E**t cum puer adhuc palæstricis puerorum ludis in obscuro locum a chori magistro constituere: obtemperauit: q̄ uis esset rex declaratus: **I**nquiens: tu quidem ut libet facito: ostendam eū nō locis uiros: sed uiris locos honoratos reddi. **I**dem cum medicus quidam difficiliorem curationem & eam minime simplicē imperaret: per geminos ait non omnino mihi propōita uita est: neq; si bona etiam omnia reciperem. **A**t qui præfectus aliquando aræ chalcidicæ **B**utyarū **M**ineruæ: cum a pediculo morderetur: non se auertit: sed eo in omnium conspectu comprehenso atq; interfecto: addidit: **P**er immortales deos libet in insidiatorem interficio uel in ara. **R**ursum cū alio tempore puellū intueretur: qui ex ostio murem traheret: ubi mus in eum conuersus detinentis manum momordisset fugissetq; astantibus ostenso mure: quando lud minimum inquit animal sic eos excipiat a quibus iniuriā patitur: quid uiris faciendum sit considerate. **V**olens etiam bellum aduersus **P**ersas uāhemētius aggredi: quo græcos **A**siam incolentis liberaret: oraculum **I**ouis dodonæi consuluit. **I**llo uero militandum esse iubente: oraculū **E**phoris retulit: qui cum iussissent **A**gesilaum etiam **D**elphos petere: & eisdem de rebus numen consulere: pfectus ad uaticinium ita interrogauit: **A**pollo uideturne tibi quod etiam patri tuo: **A**polline uero comprobate: lectus imperator ita expeditiōes duxit. **C**um inito **T**issaphernes cum **A**gesilao fœdera metu percussisset regem græcas ei ciuitates liberas dimissurum: deinde accersito permagno a rege exercitu bellum ei indixisset: ubi minus abiret ex **A**sia: libenter trāsgressionem illam peccationeq; suscipiēs: exercitum mouit: perinde quasi in **C**ariam pro-

Agesilaus rex
Apollo

Tissaphernes

APOPTHHEGMATA LACONICA

cessurus: ubi cum **T**issaphernes copias cogeret: **A**gesilaus soluens in **P**hrygiam impetum fecit. **I**biq; q̄ plurimis captis urbibus grādiq; pecunia: dixit **A**micis frangere foedera impiū quidem est: **A**t hostium cogitatus fallere non modo iustum est & gloriosum: uerū etiam: tum iucū dū: tum perutile. **E**quitatu autē diminuto **E**phe sum concessit: p̄nunciauitq; opulentis si se militia solutos uellent: equum pro sele quisq; uirūq; praberent: **Q**uare statim pro timidis & diuitibus: tum equi: tum uiri idonei cōgregati sunt. **I**taq; dicebat imitari se **A**gamemnona. **I**llum enim cum equam bonā accepisset: ignauum diuitemq; uirum militia liberaffe. **C**um uero iussisset captiuos nudos uenire: uenderentq; huiusmodi praeda uenditores: & uestis quidem emptores permulti eēt: at corpora quoniam alba & omnino mollia ob delicias oiaq; erant: ea sane tanq; inutilia nulliusq; precij deriderent: astans **A**gesilaus hęc sunt inquit pro quibus pugnatis: isti autem quibus cum pugnetis. **E**t cū **T**issaphernem in fugam in **L**ydia uertisset: plurib⁹ deletis: in agrū regium incurfionem facit. **A**t rex ubi pecunijs ante ad eum missis **A**gesilaum de belli solutione rogaret: respondit is pacis ius penes ciuitatem esse: latari autem magis locupletadis militibus q̄ seipso. **A**d hęc pulcherrimum ducere nō munera grācos ab hostilib⁹ capere: sed spolia potius pradamq; parare. **I**nsuper cum **M**egabates **S**pirithridatis filius qui formæ præstātia ceteros anteiret: ad eū salutatum osculatumq; accessisset. **V**idebatur em̄ diligi uāhementer: declinauit **A**gesilaus. **S**ed posteaq; ille adire destitit: eum ultro quæsiuit **A**gesilaus. **D**icentibus autē amicis ipsum eē in causa qui a pulchri illius osculo se auerterit: quare præ metu illum minime uenturum. **V**bi nō parum temporis silentio secum ipse cogitasset: **N**equaq; inquit oportet illum nobis persuadere: nam uelle mihi uideor rebus huiusmodi imperare magis q̄ præpollentem hostium urbem ui capere. **M**elius enim libertatem tueri sibi q̄ alijs auferre. **P**ræterea cum alijs in reb⁹ ueritatem iusticiamq; seruaret: existimabat in amicisq; negocijs prætextum esse nimia aduersus eos iusticia uti uelle. **I**taq; breuis eius quædam **E**pistola ad **H**ydriaū **C**ara: qua quædam ex amicis peteret ita fertur: **N**iciam si min⁹ iniustus est: dimittas: uelim. **S**in autē iniust⁹: mihi dimittito. **I**n pluribus igitur talem se præstabat **A**gesilaus. **I**nterdum uero cum expeditur pro amicis tempore potius utebatur. **Q**uare cum aliquādo tumultuosius castra moueretur: puero cuius amore tenebatur ppter aduersam ualitudinem debilitatemq; relicto: & illo quidē precibus eum ac lachrymis ad se reuocante: **A**gesilaus conuersus

Agramemnō

Epistola

Agesilaus

PLVTARCHI CHERONENSIS

ait: q̄ est difficile miserere simul & sapere. **A**tqui hisce in reb⁹ quæ ad corpus attinēt: nihilo ijs qui secum aderant: præstabat: quippe qui facietate & ebrietate omnino abstinebat. **S**omno aut̄ eo utebatur: nō qui imperaret: sed cui a rebus gerēdis imperaretur. **A**dversus calorem ac frigus ita habebat: ut solus semper anni tēporibus uteretur. **E**t inter ipsos milites tabernaculū habens nolebat meliorem lectum: q̄ cuiq̄ esset. **I**dq̄ assidue dicendo: usurpabat principis esse nō mollicia sed constantia atq̄ fortitudine priuatis hominibus antecellere. **C**ū ergo quidā interrogasset quid **S**partæ profuerunt **L**ycurgi leges: ut uoluptates: inquit: cōtemptui essent. **A**d eum quoq̄ qui tum ipsius: tum aliorū **L**acedæmoniorū uestis alimētiq̄ tenuitatē miraret̄: dixit: p̄ hoc hospes uiuendi more libertatem metimus. **I**tē cū quis eū hortaret̄: ut se remitteret: diceretq̄ ne ob incertū fortunæ mortē aliquādo ei⁹ rei occasio fieret: **A**t ego ait ita meipsum cōsuefacio: ut in nulla mutabilitatem quæram: & eodem instituto uel senex utebā. **I**taq̄ cum a quodam rogaretur: quare uæhementi hyeme sine tunica circūiret: quo iuuenes inquit imitentur: habentes s̄ quidem & senis & principis exemplū. **T**hassij quoq̄ cum per ipsoꝝ agrum **A**gesilaus cū exercitu iter faceret: cū farinam anseres bellaria liba belle cōfecta ac multiplices alias epulas preciosasq̄ potiones ad eū misere: **S**ed ipse farina dūtaxat accepta: reliqua qui tulerant: iussit ad **T**hassios referre: perinde atq̄ nec ipsis forent utilia. **I**llis autē precantibus obtestantibusq̄ ut ea acciperet: iussit inter mācipia distribui. **E**t cum causam illi percontarentur: quoniam inquit non eos decet istiusmodi crapulis delectari: qui probitatem fortitudinemq̄ exercerent. **N**ā quibus mācipia capiuntur: ea sunt a liberis hominibus aliena. **R**ursum **T**hassij quoniā magnis ab eo beneficijs affecti uiderentur: cum & temporis eum & diuinis honoribus prosecuti essent: & hac de re legatos misissent: **A**gesilaus lectis honorib⁹ quos legati ad se tulissent: rogauit an eorum patria deificandorum hominum potestatem haberet: **Q**uod cum illi affirmassent: agite inquit: facite deos uos ipsos prius. **Q**uod si feceritis: tū crediturus sum potestatem uobis esse deificandi etiam mei. **A**d hæc cū eæ græcæ nationes quæ **A**siā incolebant: decreuissent in præclaris florentissimisq̄ urbibus eius imagines erigere: ad eas scripsit: **M**ei nulla imago esto neq̄ picta neq̄ fabricata. **E**t in **A**siā domū intutus quæ culmen haberet quadratis trabibus: possessorem interrogauit: an quadrata apud eos ligna nascerent̄: **Q**ui cum nō quadrata sed rotunda nasci dixisset:

Sparta

Thassij
Agēsilaus

Agēsilaus

APOPHTHEGMATA LACONICA

Num igitur si quadrata inquit essent: rotunda redderetis? Interrogatus etiam quandoque usque quo Laconici soli confinia porrigerentur: hasta uibrata quousque inquit: hac assequatur. Alio etiam per cunctante Iobrem Sparta careret muris? Ostensis armatis ciuibus: hi sunt inquit: Lacedaemoniorum muri. Rursus idem alio quarente: non lapidibus inquit: & lignis sed habitantium uirtutibus muri sunt fabricandi. Insuper amicos monebat non pecunijs sed fortitudine & uirtute studendum esse diuitijs. At cum uellet per milites quicquid confestim effici: ipse primus aggrediebatur in omnium conspectu. Gloriabatur autem eo magnifice: quod laborando cederet nemini: quodque sibi magis quam alijs imperaret. Et cum quidam qui claudum Laconia intueretur exeuntem ab bellum: equum quareret: non sentis ait: non fugientibus sed manentibus bello opus esse. Præterea quomodo magnam gloriam acquireret: cum quis interrogaret: si mortem inquit contempseris. Cum etiam quis percunctaretur: quare Spartiatae ad tibias præliantur: quousque inquit: quandoque ad numerum modulationemque inceperint: liquido pateat: & qui meticulosi sint: & qui fortes. Atque Persarum regem cum beatum quis diceret: quoniam esset admodum iuuenis inquit: at ne hanc quidem habens ætatem Priamus infortunium passus est? Item ubi magna ex parte Asiam subiugasset: decreuit aduersus regem ipsum proficisci: quo & ociosum illum & populi lares graecorum factiososque duces corruptentem inquietum redderet: atque perturbaret. Sed ubi ab Ephoris acersitus est ob gratia bellum: quo Sparta circumdabatur: id enim pecunie a Persa missæ effecerant: Agesilaus inquiens oportere bonum principem obtemperare legibus: ab Asia nauigauit: magno sui desiderio graecis Asiaticis relicto. Et quoniam Persicus nummus sagittarium haberet impressum: Agesilaus recedens ait se a rege ex Asia triginta milibus Sagittarijs exigi. Tot enim Athenas aduectis per Timocraten aureis daricis & ijs in populares ac factionum principes distributis: tribus insurrexerunt in milites. Ad Ephoros autem respondens: hanc scripsit Epistolam: Agesilaus Ephoris salutem dicit. Non medio cre Asiae regionem subiugauimus: Barbaros expulimus: multa in loca arma fecimus: Posteaque iubetis: ut ex edicto ueniam: sequar epistolam: prope modum etiam consequar: non enim mihi principatum gero sed ciuitati ac socijs: & tunc princeps uero principatum gerit: cum patiar a legibus & ab Ephoris imperari: aut ab alijs: quicumque magistratus in urbe fuerit. Ac ubi Traiecto Hellesponto per Thraciam iter faceret: rogauit

Ephori

Agesilaus
Asia

PLVTARCHI CHERONENSIS

Barbarorū neminē: sed ad singulos mittens percunctabatur: utrum
ut amicus an ut hostis p̄ eorū solū transiret: **Et** alij quidē amice ad
Xerxes mittebāt deducebātq;: sed ij qui **Troiades** uocant: quibusq; **Xer-**
xes ut ferē munera dedit p̄ transitu mercede. **Ab** **Agésilao** petie-
re argenti talenta cētum & mulierū tantundē. **At** hic dissimulatio-
ne in eos usus ac dicens: quid igit̄ nō cōtinuo uenissent accepturi:
p̄cedebat: & ubi cū ijs qui essent instructa acie: congressus est: uer-
titq; eos in fugam: permultis deletis libere transiuit. **Et** cū idem a
Macedonū rege per nuncios quāsisset: ac se ille consultaturū dixis-
set: inquit: cōsultato igitur: at nos iam iter faciemus. **Itaq;** miratus
ille uiri audentiā ueritusq;: iussit ut amicū esse alloquendū. **Thessa-**
lorum autē fociorū agrum uastauit: quoniā bellarent. **At** qui **Xe-**
noclen ac **Scythen** amicitia causa **Larissam** misit: quib⁹ captis &
asseruatis: alij grauius rem ferentes censebant. **Larissam** cingendā
Thessalia quidē **Thessaliā** capere eos per fœdera liberatos accepit. **Item** ubi
ad **Corinthū** pugnatū esse accepisset: etsi **Spartiatarū** q̄ paucissi-
mi perierāt: tamē quoniā **Corinthiorū** & **Atheniensū** aliorumq;
fociorū magnus numerus interisset: nec latabundus uisus est nec
elat⁹ ea uictoria: qn grauissime suspirās: **Heu** inquit graciā: quā
tot perdidit intestino bello: qui ad uniuersos uincendos **Barbaros**
Pharsalijs satis extitissent. **Pharsalijs** uero cū insidijs atq; latrocinijs exercitū
eius urgerent: in fugā illos ubi quingentis cum equitibus uertisset:
statuit trophæum sub **Narrhacio**: & illa quidē uictoria præ cate-
ris omnibus delectatus est. **Qd̄** cum ipse p̄ semetipsum equitatū
immisisset: hac una re illos superauit: qui equestri plurimū iactan-
tiusq; efferrerent. **Ad** hāc cū ei per **Diphridā** esset a domo nunciatū
ut cōtinuo præteriens in **Boetiā** impetū faceret: etsi maiore appa-
ratu id postea factū ei ire mens erat: tñ ne magistratibus minus pa-
ruisse uideret: accersitis uiginti milibus ex eo exercitu qui ad **Co-**
rinthum militabāt: **Boetiā** ingressus: cū **Thebanis** cū **Atheniensī-**
bus cū **Argiis** atq; **Corinthijs** ad corenā congregit: superauitq;
utrosq;: tametsi uulnerū multitudine corpore sibi male constaret.
Fuit autē ea pugna: ut ait **Xenophon**: pugnarū quas gesserat oīm
maxima. **At** qui reuersus domū nihil omnino nec circa uitā nec cir-
ca mores ob hmōi res secundas uictoriasq; mutauit. **Item** cum ui-
deret quosdā: qui ex alendis equis aliqui esse uideret efferrēturq;
aīo: psuasit sorori **Cyniscæ**: ut ascēso curru certaret ī **Olympiacis**
Xenophon ludis: quippe q̄ uellet graciis ostēdere res hmōi nullius esse uirtutis
sed diuitiarū ac sumptus poti⁹. **Xenophonta** uero sapientē illū se

APOPHTHEGMATA LACONICA

cum habens honorifice accersendum iussit ad pueros educandos
Lacedaemone: & ea instituendos disciplina: quæ cæterarum esset pul-
 cherrima: tū imperare: tū imperiū pati. **A**t qui alias interrogat:
 quare maxime præter alios secundis reb? **L**acedaemonij uterenē?
Quoniam inquit: præter alios se exercēt: ut imperantq; & pareant. **Lysander**
Lysandro hac luce defuncto cū multos eo sodalicio congregatos
 offendisset: qd̄ ille simul ac ex **A**sia reuertisset: aduersus **A**gesila-
 um constituit: aggressus est eū arguere quod eiusmodi uiuus ciuis
 extitisset: oratiōeq; perlecta in quodā relicta libro: quā **Cleon Ali-** **Cleon alicar**
carnasseus scripserat: quāq; **Lysander** receperat apud populū di-
 cturus: & eam quidem de rebus nouis & usq; demutanda republi-
 ca illam in mediū efferre uoluit. **S**ed cum ex senioribus quidā ora-
 tionē percurrisset: metuissetq; eius uim atq; grauitatem consuluit
 ne **Lysandrum** effoderet: quare obtemperauit **Agesilaus** acquie- **Agesilaus**
 uitq;. **I**tem occultis suis aduersarijs palam molestū se non præbe-
 bat: **S**ed opera data ut se aliqui sequerentur semper ex ijs duces ali-
 os declarabat: alios in magistratu habebat. **Q**ui ubi se in dignita-
 tibus improbe auideq; gessissent: proptereaq; in iudiciū uocarentur:
 auxilians rursus atq; assuitēs & familiaris illos sibi efficiebat: & in
 suam beniuolentiā traducebat. **I**taq; nemo ipsi aduersarius erat re-
 liquus. **Q**uidā eū rogauit: ut ad **A**siaticos scriberet hospites: quo- **A**siatici
 ius suum cōsequeretur: at mei inquit hospites quæ iusta sunt faciūt:
 sponte sua: uel nihil me scribēte. **O**stentabat ei quidam urbis mu-
 rū munitū & ualide admodū effabricatū: interrogans: an pulcher
 sibi uideretur: medius fidius inquit pulcher: at non quē uiri: sed quē
 mulieres inhabitent. **E**t cū **Megarensis** quidā de urbe aduersus eū
 gloriaretur: adolescens ait: uerba tua multa uieget. **R**ursus quæ ali-
 os intuebat mirari: ne nosse quidē uidebat. **A**c aliquādo **Callip-** **Callipides hi-**
pides tragœdiarū histrio cū nomine & gloria inter græcos clarus: **strio**
 tum ab omnibus celebrat: primū quidem ei occurrit salutauitq;:
Deinde arrogāter sese inter ambulantes iniiciens ostentabat se re-
 gi: putans is quidē fore ut aliqua benignitate atq; comitate excipe-
 retur. **A**d postremū uero ait: nō admodum me agnoscis o rex: nec
 qui sum audisti. **S**ed **Agesilaus** ubi in eū respexisset: at nō tu es in- **Agesilaus**
 quit. **Callippides** ille nicelicta. **S**ic enim **Lacedaemonij** mimos uo-
 cāt. **R**ursus cū a quopiam inuitaret ad eū audiēdum qui luscinia
 uocem imitaretur: noluit inquires: persæpe ipsam audiui. **M**enecra- **Menecrates**
 tes medicus quoniam desperatæ quædam curationes ei ex sententiā
 cessissent: **I**uppiter est appellatus. **H**oc autē noīe importunius utēs **I**uppiter
 cum ad **Agesilaum** quocq; sic aliquādo scribere ausus esset: **M**enez-

PLVTARCHI CHERONENSIS

Epistola crates **I**upiter: regi **A**gesilao salutē dicit: hic reliqua nequaquā lectis
Conon rescripsit: **R**ex **A**gesilaus **M**enecrati sanitatem dicit. **C**um **C**onon
Pharnabaçus & **P**harnabaçus regia classe maris potiti maritimas **L**aconici soli
oras obsiderent: & **A**theniensium urbs muro cincta esset: datis a
Pharnabaço pecunijs: pacē cū rege **L**acedæmonij fecere: miserūtq;
ciuem ad **T**eribaçum **A**ntalcidan: qui **A**saticos illos græcos: pro
quibus **A**gesilaus bellū gesserat: regi traderet. **Q**ua ex re perperā
accidit infamiae huius **A**gesilaum nequaquā esse immunē: **E**rat enī
ei **A**ntalcidas inimic⁹ qui omni ui opeq; pacem egit: perinde atq;
Agesilaus amplificare bello: fieretq; & clarissimus & maximus.
Qui etiā ad eū qui dixisset **L**acedæmonios sequi **M**edos: respōdit
potius **M**edos sequi **L**acedæmonios. **I**nterrogatus etiam aliquan
do: utra uirt⁹ esset melior: fortitudo ne an iusticia: **N**ulli usui forti
tudinē: inquit: esse absente iusticia: quod si iusti omnes forēt: nihil
fortitudinis indigerent. **E**t cū ij qui **A**siam incolebant **P**ersarū re
gem magnū appellare cōsueissent: quid autē ait ille me maior est: ni
& iustior temperatiorq; sit: **D**icebat etiā eos qui **A**siam incolerēt:
liberos quidē pessimos: seruos autē bonos esse. **I**dem interrogatus:
quo pacto maxime q; gloriā apud homines queat assequi: **S**ilo
quat inquit optima: agat autē pulcherrima. **I**mperatoris etiā dice
bat opus esse: ut audentia in hostes: & beniuolētia in subditos ut
retur. **A**c percūctante quopiā: quæ nā forent discenda pueris: **H**æc
inquit: quibus uiri usuri sint. **I**dem cuiusdā causæ iudex cū apte ab
accusatore dictū esset: defensor autē qui inepte respōdisset: ad singu
la diceret: **A**gesilae decet regē auxilio esse regibus: **E**t ædes: inquit:
siquis tibi euerterit: & uestimentū siquis abstulerit: expectares ne
aut architectum: aut qui uestimentū texuit tibi auxilium datū ire?
Et cū epistola a rege **P**ersarū post factā pacē esset ad eū delata: quā
una cū **C**allia **L**acedæmonio **P**erses tulerat: de hospitalitate atq;
amicitia: haud accepit: inquiens: regi nunciaret: minime opus esse
ut priuatim epistolas ad se daret. **M**am si amicū se **L**acedæmonijs
graciæq; beniuolum liquido præstaret: futurum etiā **A**gesilaum
uāhementer ipsi amicū: quod si deprehensus fuerit insidias tende
re: ne si multas etiā epistolas accepero: credat me sibi amicū fore.
Praterea cū mirum in modū filios amaret: fertur canna una cum
paruis pueris tanq; equo ascensa domi ludere solit⁹: uisus autem
ab amico quodā: rogauit ne cui prius id diceret: q; ipse filios genu
isset. **I**tem cum bellis continuis **T**hebanos præmeret: & uulnus tā
dem excepisset in prælio: **A**ntalcidan dixisse aiunt: pro præceptis
ipsis mercedem recipis a **T**hebanis: quippe quibus ne uolētib;

APOPTHEGMATA LACONICA

quidem nec scientibus pugnandi doctrinā tradidisti. **Nam** uero **Thebanos** ipsos sui ipsorum tunc bellacissimos factos perhibent: quoniā multas in eos expeditiōes **Lacedæmonij** egissent. **Quare** **Lycurgus** quoq; antiquus ille in his legibus quæ eo rhetra uocata sunt: quoniā essent oraculo sancitæ: uetuit sapius aduersus eodem militandum: ne bellandi peritiā discerent. **At** ubi angī continuis expeditionib⁹ socios audisset: quoniam **Lacedæmonios** qui pauci essent: ipsi tam multi sequerentur: uolens **Agésilæus** eorum multitudinem arguere: iussit ut socij omnes sederent inuicem mixti: at **Lacedæmonij** separatim soli: dein proclamauit primos surge re figulos: qui ubi surrexere: proclamauit secūdos surgere ærarios: mox fabros: deinceps etiā architectos: & singillatim alias artes. Itaq; omnes prope socij surrexere: **Lacedæmoniorum** autē nemo: Prohibita em̄ ijs erat op̄aria disciplina sordidæ artis: ita subridēs **Agésilæus**: intuemini ait uiri socij quāto pluris milites q̄ uos emitimus: **In** **Leuctrensi** pugna cum multi **Lacedæmonij** fugissent: qui legitimis poenis erant obnoxij: **Ephori** uidentes urbem uiris orbatam militibus egere: uolebant eam ignominiā soluere legesq; seruare: eligunt igitur legumlatorem **Agésilæum**. **Is** autē accedens in publicum: non ego ait sim legumlator aliarum legū. **Nam** neq; latis addere quicq; possim neq; auferre neq; mutare. **Sed** pulchres habuerit: si quæ nobis leges sūt: his a die postero ius fuerit. **Cū** **Epaminōdas** tanto cum terrore fluctuq; irruisset: tum **Thebanis**: **Epaminōdas** tum etiam socijs ea uictoria exultātibus: urbi tamē **Agésilæus** imperauit: quauis pauci in urbe essent: reuerti: **Epaminōdam** coegit. **At** in ea pugna quæ ad **Mantineam** est gesta: imperauit **Lacedæmonijs**: ut alijs omisissis unū **Epaminōdan** oppugnarēt: solos in quibus mentis compotes & fortis esse & uictoriæ auctores. **Si** hūc igitur e medio sustulerimus: facillime alios captiuos fore. **Nam** & amentes esse ac nullius precij: **Id** quod etiam accidit. **Nam** iam uictore **Epaminōda** & **Lacedæmonijs** fugientibus: cum is uertetur suosq; uocaret: quidam ex **Lacedæmonijs** eum loctaliter percussit. **Cum** cecidisset: a fuga reuersi qui cum **Agésilæo** erāt: æqua uictoria pugnarunt: cum & **Thebani** longe deteriores: & **Lacedæmonij** longe meliores apparuissent. **Sparta** cum pecuniarum ad **Agésilæum** bellum indigeret: ac peregrino stipendio aleretur: in **Aegyptum** **Agésilæus** proficiscitur: a rege **Aegyptiorum** mercede accersitus. **Sed** propter uestis uilitatem: indigenis contemptui erat. **Expetabant** enim uisum ire **Spartæ** regem: sicuti **Persarum** corpore

PLVTARCHI CHERONENSIS

magnifice ornato perperā iij quidem de regibus sentiētes. Itaq; ijs breui **A**gesilaus ostendit magnificentiā atq; laudē elatione animi & fortitudine parari oportere. Sed cum eos quos erat missuros in praeliū: timidos ad imminens periculū: tū ppter multitudinē hostiū: erant em̄ ducentia milia hominū: tum ppter militū suorum paucitatē: decreuit ante cōgressum sacrificiū facere ceteris inscijs. Et ad leuā substrata manu uictoriā subscripsit: & acceptū ab auge iecur imposuit in subscriptā manū: quo satis temporis detento perinde quasi ambiguū se ad dubiū simulabat: quoad litterarū notā iecori cōprehensā impressā sunt: & tunc cōmilitonibus ostēdebat: iniquens deos immortalis ex rebus scriptis uictoriā demōstrare. Securā igit̄ cōiecturā ad uictoriā habere nisi audēter in pugnā eunt. Hostibus aut̄ eius castra ppter multitudinē uallo cingētibz: ac **N**ectabio: cui auxilio erat: egrediundū pugnandūq; hortante: inquit nō esse hostes impediendos qui ipsis se pares uellent. Et cū adhuc parum restaret ad cōiungendum uallū: interim suos quot reliqui erāt: instruxit & æquo Marte dimicans illos fugauit: ac paucis cū militibus suis magna hostium peracta cæde pecuniā grādem ad urbē misit. Ex ægypto in patriā remigans ac moriens suis præcipit: ut nec fictā nec pictā nec fabricatā corporis imaginē facerent. Nam si quod præclarū opus a me gestum est: hoc erit monumentū mei: sin aut̄ nullū: ne omnes quidē statuarij quorū opera in sordibus uersant̄: & cōtēendis artibus præstare id quiuerint.

Agesipolis

Agesipolis **C**leombriti filius: cū quidam dixisset **P**hilippū diebꝫ paucis **O**lynthū euertisse: per deos inquit: aliam talē urbem longe maiore tempore nō ædificabit. Alius cū dixisset eum cū florentioribus uel regem fuisse obsidē & non filios nec uxores ipsorū: haud inquit iniuria: decet em̄ nos ipsos nostra errata ferre. Idem cū domo catulos uellet accersere: ac dixisset quispiā exactio ab ijs nō est: nec enim uirorum inquit exactio fuit antea quæ nunc est.

Agesipolis

Agesipolis **P**ausaniæ filiū cū **A**thenienses **M**egarensium ciuitatē acciperent: ad eas iudicādas lites quæ inuicem ipsis aduersus eum essent: Turpe ē ait **O** **A**thenienses ductores græcorum **M**egarensibus cedere in dignoscendo iure.

Agis

Agis **A**rchidami filius: cū aliquādo **E**phori dixissent pficiscere in huius patriā: adolescentēq; tecum habe: **T**e em̄ hic ipse in arcem ducet: & qui fieri ait: cōuenit **O** ephori tot huius iuuenes credere: qui suam patriam prodat: Interrogatus quoq; quæ maxime disciplina **S**partæ colere: cognoscere inquit & ge

APOPTHHEGMATA LACONICA

rere & ferre imperiū. **E**t aiebat nō oportere **L**acedæmonios inter-
 rogare: quot essent hostes: sed ubi essent. **A**d **M**antineā cum prælio **Mantineæ**
 dimicare cū hostibus quoniā plures essent: phibere: ait cum mul-
 tis cōgrediendū illi esse qui multis uellet imperitare. **I**dē cū a quo-
 dam quærere: quot nā essent **L**acedæmonij: quot satis sunt: inq-
 t: qui improbos ppulserunt. **A**tq; ad **C**orinthiorū muros cū transiret
 & eos cū altos ac munitos: tum in multum spaciū protensos intue-
 ret: quæ ait hæc sunt mulieres: quæ locum hūc incolunt. **S**ophista **Sophista**
 quispiam cū dixisset orationē esse rerū omniū optimā: **I**taq; si tu
 ait taces: nullius es precij. **P**ræterea ut **A**rgiui posteaq; essent supe-
 rati: rursus ei audacius obuiā facti sunt: **V**idens trepidationē suo-
 rū: audete ait: **O** uiri: nā ubi nos uictores horrem: quid illos face-
 re censetis quos uicimus: **I**tem ad **A**bderitarum legatum ubi lo-
 cutus is multa fecisset dicendi finē: interrogaretq; quid nā ciuibz
 nūciaret: **M**e respondit tm̄ temporis tacitū audisse: quantum tibi
 fuit ad dicēdū opus. **E**lios quibz dā laudatibus quod ad **O**lym-
 piacos ludos iustissimos se præstaret: & quid nā ait: magnum aut
 mirandū faciūt: si in annis quinq; uno dūtaxat die iusticia utunt:
Ad eos quoq; qui dicerent quosdā ex alteris ædibus ipsi inuidere:
 ppter ea ait & sua illis mala: & ad hæc tum mea: tum amicorū bo-
 na dolori erunt. **E**t cōsulente quopiā: digressum fugientibus hosti-
 bus dādum esse: & quomodo inquit: si aduersum eos qui præ me-
 tu fugiunt: nō pugnamus: cū ijs pugnabimus: qui ob fortitudinē
 manent: **I**nsuper cū aperte quidā de græcorū libertate sermonem
 inferret: rem sane nō ignobilem sed factū difficilem **O** hospes ait:
 tua uerba & uiriū indigent & pecuniarū. **A**tqui dicente quopiam
Philippum eis inaccessibilē graciā facturum: nobis satis est inquit
 hospes in nostro uersari solo. **L**egatus **P**erinthiorū cū **L**acedæmo **P**erinthij
 na uenisset: longiore oratione utebat. **V**t autem fine dicendi facto
Agin rogauit: quid esset **P**erinthijs renunciaturus: **Q**uid inquit
 aliud q̄ quod tu uix finem dicendi feceris: ego uero taceo. **I**dē cū
 solus legatus uenisset ad **P**hilippū: cūq; **P**hilippus dixisset: quid **P**hilippus
 hoc solus uenisti: **E**tē ad unum respondit. **E**t cum ex senioribus
 quidam intueēs solutis priscis: alia quædam flagitiosa induci iura
 dixisset ad eum iam ingrauescentem: **Q**uare superna iam **S**partæ
 fierent inferna: iocans inquit pro ratione ita res accidere: si hoc fit:
Etē cū ego puer essem a patre audiebā quæ superiora extitissent:
 inferiora apud ipsos effecta. **A**iebat autē patrē puero sibi hoc etiā
 dixisse: ppter ea mirandum nō esse: si posteriora priorib; essent de-
 teriora: sed sicubi meliora ac similia. **A**tq; interrogatus quomodo

PLVTARCHI CHERONENSIS

quis in libertate perseverarit: si mortē inquit contempserit.
Agis iunior: cū Demades diceret cōs laconicos propter bre-
 Demades uitatē a circulatoribus abforberi: Attamē inquit: Lacedæmo-
 nij enlib⁹ hisce hostes assequunt: Ad improbū uero hominē inter-
 rogantē sapius: quis esset optimus spartiata: qui tui dissimillimus
 sit: respondit.

Agis rex
 Ephori **A**gis ultimus Lacedæmoniorū rex: insidijs comprehēsus & cō-
 demnatus ab Ephoris: cū indicta causa ad suspendiū agi: in-
 titus quendā ex ministris flentē: desine inquit homo tu super me
 flere: etem sic inique ac iniuste peries: sum me interimētib⁹ melior:
 quibus dictis ultro laqueo ceruicē tradidit. Cum parētes eū roga-
 rent: ut sibi ad iniusti quippiā esset adiutor: aliquādiu contradixit.
 Sed ubi urgerēt: ait: q̄ diu apud uos fui: nullā tenebā iniusticia: no-
 tionē: at postea q̄ me patriā tradidistis huiusq̄ legibus: itēq̄ iusti-
 cia ac probitate pro uirib⁹ erudistis: hæc enitar & non uos sequi: &
 qm̄ uultis me quæ optima sunt agere: optima uero sunt quæ iusta
 fuerint: cū homini priuato: tum longe magis principi: quæ uultis
 agam: quæ dicitis omittā.

Alcamenes
 Teleclus **A**lcamenes Telecli filius: quærēte quodā: quo nā pacto regnū
 optime quis seruauerit: si multi: ait: lucrū nō fecerit. Alio etiā
 percunctante: q̄ obrē a Messenijs munera nō acceperit: qm̄ si acce-
 pissen inquit: cū legib⁹ pacē agere nequiuissim. Item cū quis dixis-
 set eū parce uiuere: cū tñ satis magnā substantiā haberet: Pulchrū
 em̄ est ait: qui plura possideat eū uiuere p̄ ratioē nō p̄ libidine.

Anaxandri-
 das
 Ephori **A**naxandridas Leontis filius: ad eū qui intolerabiliter turba-
 retur molestissimeq̄ ferret: q̄ ex urbe exularet: O uir ait opti-
 me ne urbē exulās horreas sed iusticiā. Idem ei qui Ephoris opor-
 tuna loqueret: ueq̄ plura q̄ satis esset: non oportune ait oportuno
 uteris. Et cū quidā percunctaret: cur mancipijs agros traderent: &
 nō ipsi colerēt: qm̄ inqt: nō hōz nos cultores: sed ut nos colerēt ea
 cōparauim⁹. Item cū alius diceret: gloriā obesse: & q̄ is liber foret
 qui foelix futur⁹ esset: sic ait: Iniusta perpetrātes scd̄m orationē tuā
 foelices esset. Nam quo pacto sacrilegus iniusticiae obnoxius glo-
 riā studeat: Interrogāte aut̄ alio: quare i bellis Spartiata audēter
 pericula subeūt: qm̄ ut oportet inquit: & nō quēadmodū alij me-
 tuētes de uitā cōditione meditamur. Ad hæc cū a quodā rogaret:
 q̄ obrē necis causas dieb⁹ plurib⁹ seniores indicāt: & q̄ quis quispiā
 effugerit: nihilo tñ min⁹ est legib⁹ obnoxio: plurib⁹ inqt dieb⁹ iudi-
 cāt: qm̄ de morte q̄ errauerint: ijs cōsiliū mutare nō licet: legib⁹ aut̄
 obnoxiiū esse oportebit: q̄ scd̄m hāc legē liceat meli⁹ cōsultare.

APOPHTHEGMATA LACONICA

ANaxander Eurycratis filius: quopiā p̄cunctante: quare pecu-
nias nō congerūt in arariū: ne inquit custodes earum qui fue-
runt: corrumpantur. **Anaxander**

ANaxillas: ad illū qui mirabat̄ cur Ephori non assurgerēt regi-
bus: pr̄sertim cū sint a regibus constituti: eadē inquit causa
qua etiā Ephoros gerunt. **Anaxillas**

Androclidas Lacon debilis & inutilis crure inter bellatores se
locauit. Itaq; inhibitori quidam moti sunt propterea q̄ esset
infirmus: At non eum: ait: qui fugiat sed qui maneat oportet cum
hostibus pugnare. **Androclidas**

Antalcidas cum in Samothracia initiaretur: interrogatus a sa-
cerdote: quid diuſius in uita perpetrasset: Si quid: inquit: mihi
huiusmodi actum est: ipsi dī cognoscent. Et cum Atheniensis qui-
dam indoctos Lacedæmonios uocaret: soli igitur nos: inquit: nihil
mali a uobis didicimus. Item cum alius Atheniensis ad eum dixisset:
Verūtamen a Cephiso nos saepe uos fugauim⁹. At nos: inquit:
ab Eurota uos nunq̄ abegimus: Præterea interrogat⁹ quo pacto
maxime hominibus placere quis possit: inquit: si cum ijs iucun-
dissime loquatur: assistat autem utilissime. Atqui Hercules lauda-
tionem cum sophista quidam esset lecturus: quis enim: ait: eum ui-
tuperat: Ad Ageſilaum quoq; qui a Thebanis esset in pugna ui-
neratus: doctrinā ait mercedē a Thebanis recipis: quib⁹ nec uolen-
tib⁹: nec sciētib⁹ pugnādi doctrinā tradidisti. Videbāt em̄ cōtinuis
Ageſilai in eos expeditiōib⁹ pugnaces effecti. Idem Spartæ muros
iuuenes ipsos dicebat esse: cōfinia uero spiculorū cuspides. Insu-
per ad eū qui p̄cunctabat̄: quid breuib⁹ sicis Lacedæmonij bello ute-
rent̄: qm̄ inquit cū hostibus cominus dimicamus. **Antalcidas**

Antiochus Ephorū gerēs ut accepit Philippū Messenij dedisse
agrū: Interrogauit: an etiam uires eis pr̄buiſſet: quibus pro
agro pugnantes superiores forent. **Antiochus**
Philippus
Messenij

Argeus: quibusdam non suas sed alienas quasdam uxores lau-
dantibus: per deos inquit: de honestis probisq; uxoribus ni-
hil temere dicendum est. Nam quales omnino sunt: illis solum ma-
nifestum esse qui una uiuunt: at reliquos ignorare. Idem cū per Si-
ciliā Selenunta sibi aliquando interesset: intutus quodam in mo-
numento Eulogium hoc inscriptum: **Argæus**

Hosce Selenuntos sub portas quando tyrannū

Extingunt olim: Mars uerus abstulerat.

Iure inquit interistis: qui ardentē tyrannida extinguere temptaue-
ritis: contra em̄ dimittendū fuit ipsam omnē concremari. **Eulogium**

PLVTARCHI CHERONENSIS

Aristo **A**risto laudante quopiam illud Cleomenis responsum: quod interrogatus quid bonū regem facere oportet: responderit & amicis benefacere: & malefacere inimicis: & quāto inquit melius fuerit **O** uir optime & amicis benefacere: & inimicos redde re amicos. Quod quidē responsum & si omnium sentētia **Socrati** datur: tamen etiā refert in **Aristonē**. Ad hanc cū quis percunctaretur: quotnā essent uniuersi **Spartiatæ**: quot inquit satis sint ad arcendos inimicos. Item cū a quodā eorū **Atheniensīū** laudatio legeret quos **Lacedæmonij** occiderant: cuiusmodi igit̃ nostros ait esse censes: a quibus ij uicti sunt.

Archidamid⁹ **A**rchidamidas ad eū qui **Charilaum** laudaret: quod æque in omnes mitis ac māsuetus extitisset: & quomodo inquit iure quis laudet: si in improbos quoq; mitē se præstiterit. Et **Hæcataeum** sophistam quodam uituperante: quod in ipsorum cōcōnationē cōuiuiūq; admissus nihil locutus sit: Ignorare mihi uideris: inquit: eū qui artē dicēdi nouit: etiā tēpus dicēdi nosse.

Archidamus **A**rchidamus **Zeusippi** filius quispiā quæsisset: qui nā **Spartæ** præessent: leges inquit legitimæq; principia. Et ad illum qui citharædum laudaret: atq; eius uim admiraret: **O** uir optime ait: quis abs te honos probis uiris retribuetur: quādoquidem citharædū ita laudibus efferas: Idem cum quis ei psalten cōmendaret: inquit: hic bonus psalter est: at hic apud nos quidem est ait ad ius faciēdum bonus coquus: perinde quasi referret nihil siue ex instrumentorū sono siue ex obsoniorū ac brodij apparatu uoluptas efficere. Atqui interrogat⁹: cur paruis adeo sicis uteretur: quod præ alijs inquit propius hostes accedimus. Et cum ab improbo quodam esset interrogatus: quinā foret **Spartiatarū** modestissimus: qui tibi respondit dissimillimus sit. Idem cū quis suauē uinū ei polliceret: nō est inquit opus: nam & plus erogabit: &

Corinthij quæ ad fortitudinē attinēt: inutiliora faciet. Præterea **Corinthiorum** urbē adortus cum exercitu: uidit ex **Pomerio** lepores surrexisse: Itaq; ad cōmilites ait: facillime a nobis hostes capient. Cum a duobus quoq; arbiter acceptus esset: eos actos in **Sacellū** chalcioeæ **Mineruae** ut iudicatis starent: adiurauit. Qui ubi iurassent: ait: Iudico igit̃: ne uos prius **Sacellum** egrediamini: q̃ quæ inuicē uobis cōtrouersia sunt: solueritis. Insuper cū ad eius filias **Dionysius** **Siciliæ** tyrānus preciosos misisset amic⁹: nequaquā accepit: inquit: metuo ne puellæ hisce indutæ uideant̃ mihi turpes. Filium autem intutus cū **Atheniensibus** effrenatius pugnantē ait: aut ad de uiribus: aut animositati adime.

Dionysius ty-
rannus

APOPHTHEGMATA LACONICA

Archidamus Agelilai filius: cū a **P**hilippo post **C**heromiā pu **Archidamus**
 agnam asperiorē accepisset epistolā: ita rescripsit: **S**i umbrā tuā **Cheromia**
 metiri uolueris: haud nunc maiorē eam inuenies q̄ esset ante uictō **Epistola**
 riā. **I**dem interrogat⁹ quāto **S**partiatā solo dominarenē: quantū **Periander**
 cūq; respondit hasta assequenē. **P**eriander quoq; medicus illu/
 stris arte laudatissimūq; imprimis: cum inepta poemata scriberet:
 quid tandē **P**eriander ait: pro gratioso medico malus poeta uocari
 cupis? **A**tq; in eo bello qd̄ aduersus **P**hilippū gerebat: quibusdā
 cōsulentibus esse procul a domo pugna cōgrediendū: at nō hoc in/
 quit intueri oportet sed an pugnando hostib⁹ prāstabim⁹. **A**d eos
 quoq; a qb⁹ quo tpe pralio **A**rchidamas superasset: efferebat lau/
 dibus: meli⁹ inquit esset: si eos prudētia potius q̄ uirib⁹ uicissem⁹.
Et quo tpe irruptionē i **A**rchadiā facta: accepisset **A**lios auxiliū ijs **Archadia**
 ferre: ita illis scripsit: **A**rchidam⁹ **A**elijs: **Q**uiescere pulchrū est. **I**dē
 in **P**eloponnesiaco bello percunctātibus socijs quantū pecuniarū
 foret satis: rogātibusq; ut tributa terminaret: bellū inquit ordina/
 ta non querit. **A**gelilai uero catapultā intutus cū primū ex **S**icilia **Catapulta**
 esset aduecta: **O** **H**ercules exclamauit perijt uiri uirtus. **E**t qm̄ **Græ** **Sicilia**
 ci in his fœderibus quā cū **A**ntigono & **C**rato icta fuerāt: rescin/
 dendis ei obtemperare nollēt: nec in libertatē se uendicare: q̄ si mo/
 lestior **L**acedæmoniorū futurus esset q̄ **M**acedonū principatus: pe/
 eudem ait eandē semper sonare uocē: hominē uero & multas & ua/
 rias quousq; animi sententiā absoluerit.

Astycratidas: cū quidā ei dixisset posteaq; **A**gis rex est pugna **Astycratidas**
 apud magnā urbem ab **A**ntigono superatus: quid facietis **O**
Lacedæmonij: an **M**acedonib⁹ seruietis? **R**espondit: quid uero pos/
 sit ne nos **A**ntipater pro **S**parta pugnātis ab interitu prohiberet?

Bius insidijs ab **I**phicrate **A**theniēsiū prætore circūuectus: in **Bius**
 interrogatusq; a militib⁹ quidnā esset faciendū. **Q**uid n̄ aliud
 inquit: q̄ uos saluti cōsulare: me uero pugnādo interire.

Brasidas murē in caricis cōprehensum cū esset ab eo morsus **Brasidas**
 dimisit: inde ad astantes cōuersus inquit: nihil est ita paruum
 qd̄ si audeat iniuriā propulsare: nō se saluū efficiat. **E**t cū in pugna
 quadā per clypeū esset iaculo ictus: hasta e uulnere educta: hac ipsa
 hostē interemit. **C**ūq; interrogaret: quo nā pacto uulnerat⁹ esset:
 me rñdit clypeus prodidit. **I**dem cū a quopiā hortaret ad sophistā
 audiendū: interrogauit hortatorē: quid nā ille ostēsū foret: & cū
 ille rñdisset: laudationē **H**erculis: ait **B**rasidas: quis em̄ deū hūc ui/
 tuperat? **A**tqui ad bellū egressus scripsit **E**phorū: quācūq; sum de
 trimēta ac perniciē illaturus belli gerā aut moriar. **S**ed posteaq; is

PLVTARCHI CHERONENSIS

forte occidisset **G**racis **T**hraciæ liberat: legati q **L**acedæmona mis-
si fuerat: eius matrē **A**rgileonida adiere: quos cū illa interrogasset
primū: an **B**rasidas præclare diē obisset: ac laudib⁹ ij **B**rasidā effe-
ret: diceretq; nullū **S**partæ aliū talē esse: Ignoratio uos: inqt: hospi-
tes tenet. Nam q̄ q̄ **B**rasidas uir bon⁹ fuit: multos tñ habet **S**par-
ta illo melioris.

Damonidas **D**amonidas: cū a chori magistro in ultimā chori partē locatus
esset: Recte profecto: inquit: **O** ductor chori excogitasti: q̄ pa-
cto quoq; inhonoratus locus honorabilis fieret.

Damis **D**amis: ad ea quæ scripta erāt de faciūdo decreto: quo **A**lexan-
der deus esset: cōcedimus: ait: **A**lexādro si uelit deū uocari.

Damyndas **D**amyndas: cū **P**hilippus in **P**eloponnesum irrupisset: ac dixit
Philippus **D**ixit quispiā: **L**acedæmonij sunt magnis propemodū ærumnis
obnoxij nī redierint cū **P**hilippo in gratiā: effœminate inquit ærū-
narū possumus pati morte cōtempta.

Dercyllidas **D**ercyllidas: cū **P**yrh⁹ esset cū exercitu i **S**partiatarū solo: lega-
Pyrhus **D**ixit ad eū missos: imperātē **P**yrrho ut aut regē suū **C**leonimū
reciperet: aut futurū esse ut cognosceret se fortiores aliorū esse nemi-
ne: apte rñdit: siquidē deus es haud metuim⁹: nullā em̄ iniuriā faci-
mus: sin aut homo: nobis certe nō es melior.

Demarathus **D**emarath⁹ cū **O**rontes asper⁹ cū esset collocut⁹: ac dixisset: q̄
Orontes **D**ixit aspere te **D**emarathe **O**rontes est usus: nihil: inqt: i me de-
liquit: nā q̄ ad gratiā sermonē habēt detrimētosi sunt: nō q̄ inimice
ac maliuole. Item cū quis interrogasset: cur q̄ apud **S**partiatas ab-
iecerint clypeos ignominia notant: **Q** si galeas thoracacq; abieci-
sent nō notant: qm̄ ijs inquit suispsorū gratia induunt: at clypeo cō-
munis ordinis causa. **P**salten q; cū audiret: nō malus ait nugator
uideat mihi. Et in quodā cōfessu interrogatus: utrū ob stulticiā: an
propter inopiā uerborū taceret: at stultus: inqt: silere nō potest. In-
super cū quis interrogasset: quare cū rex esset a **S**parta exularet: qm̄
leges: inqt: sunt ea potiores. Et cū **P**erses quidā ob corruptelā fre-
quentiā ei⁹ amatū puerū abduxisset: diceretq; **O** **L**acon tuū ama-
tū puerū sum uenatus: per deos inquit nequaquā ipse uenatus es: sed
Perses emisti poti⁹. Cum quidā etiā **P**erses defecisset a **P**ersarum rege: &
suasionib⁹ demarathi reuertisset: cūq; eū rex esset interempturus:
turpe quidē foret **O** rex ait: q̄ quo tempore tibi inimic⁹ fuerat: de
eius defectione suppliciū sumere nequiuers: quando autē amicus
effectus est uirū interficias. Ad illū uero qui regi parasitare ac sa-
pius cauillaret in ipsum de exilio: nō tecū hospes: ait: pugnabo: nā
uita ordinē consumpsi.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Emprepes **E**phor⁹ **P**hyrmidos musici et nouē chordis duas bi **E**mprepes
pennē excidit: inquit: noli musicā deprauare.

Epanetus aiebat omniū & delictorum & criminum mendaces **E**panetus
esse auctores.

Evboidas quosdā audiēs qui alienā uxore laudarent: ijs mini **E**vboidas
me assentiebat: inquit: nullū oīno uerbū de uxorio ingenio
apud externos esse oportere.

Eudamidas **A**rchidami filius: **A**gidosc⁹ frater: uiso in **A**cade **E**udamidas
mia **X**enocrate iam seniore: qui cum familiarib⁹ disputaret:
interrogauit: qui nam senex esset: cui cum a quopiam responsū
esset: illum esse & sapientem uirum & eorum numero qui uirtu/
tem quærent: & quando inquit ea utetur si nunc quærat: **I**dem
cum philosophum audisset: qui bonum imperatorē solum sapien/
tem esse differeret: oratio quidē ait: mirabilis est: sed qui dicit: mi/
nime credendus: non enim eum tuba circum obstrepuit. **A**tq³ **X**e⁹ **X**enocrates
nocrates cum ad propositam quæstionem differuisset sinēq³ fecit:
aderat **E**udamidas: sed cum quidam ex suis dixisset: cum nos
adsumus tunc finem dicēdi fecit. **A**t pulchre: inquit: siquidem hæc
dixit quæ opus erat: cūq³ is dixisset: at pulchrum fuerat audire.

Num etiam ad istum ait cum coenatus fuerit: **V**eniamus & ut ite/
rum coenēt rogemus: **I**dem a quopiam interrogatus: cur ciuib⁹
ipsis bellum aduersus **M**acedonas decernentibus quietē agere ipse
temptet: respondit: quia mihi opus non est mendaciū istos argue/
re. **E**t cum quis palmas de **P**ersis susceptas afferret ad bellūq³ hor/
ret u⁹ r: ignorare mihi uideri: inquit: quasi idem sit eum qui mille
pecudes superarit cū lupis quinquaginta pugnare. **A**d hæc cū **P**sal⁹ **P**saltes

tes quidam secunda fortuna usus esset: interrogatus cuiusmodi is
sibi uideretur: magnus inquit parua in re demulsor. **P**ræterea cum
quis **A**thenas laudaret: ait: **E**t quis hanc ciuitatem digne laudari:
quā nemo etiam uictor dilexit: **A**rgiuo aut quopiā dicēte laconas
peregrinatione deterioris reddi: quippe qui a patrijs legibus exce/
dant: at uos inquit profecti **S**partam non deteriores sed meliores
potius reddimini. **E**t cū proclamasset **A**lexāder in **O**lympia exuli⁹ **A**lexander
bus omnibus præter **T**hebanos reditum in patriam patere: procla⁹ **O**lympia
tio: ait: **O** **T**hebanī infortunata quidem est: uerum gloriosa: solos **T**hebanī
enim nos **A**lexander metuit. **I**nterrogatus quoq³ q³ obrem ante pe/
ricula musis imolarēt: q³ bonis: inq³: uerbis actiones cōtingant.

Evrycratidas **A**naxandridis filius p⁹ cunctante quopiā q³ obre **E**vrycratidas
Ephori quotidie de cōtractibus iura reddūt: quo etiā inquit
inter hostes inuicē nobis fidē habeamus.

Zeuxidamus **Z**euxidamus cum quis percunctaret: cur de fortitudine leges sine scriptis seruariet: nec scriptas illas iuuenibus legendas darent: quoniā assuescendi sunt: ait: ut probis actionibus potius q̃ scriptis attendāt. Idem **Aetolo** quopiā dicēte: ijs qui probitate uti possent: bellū esse paci praeferendū: Nequaquē per deos ait: sed hisce mortē uitae anteponendā.

Erondas **E**rondas cum **Athenis** esset: audissetq̃ damnatum ocij quendam: iussit eum ostendi sibi: qui multa libero digna homine damnatus foret.

Thearidas **T**hearidas: cū ensem cote subigeret: interrogat⁹ an acut⁹ esset: inquit: acutior calumnia.

Themistestas **T**hemistestas praedixit **Leonidæ** regi futurā ips⁹ cōmilitonūq̃

Leonidas **L**ad **Thermophylas** internitionem. **Erat** enim uates. **Cum** autē **Thermophyle** a **Leonida** mitteretur **Lacedaemona**: praetextu quidē ut futuros casus nunciaret: re autē uera ne ipse quoq̃ periret: nequaquē est passus: quippe qui diceret: ego ad pugnandum sum missus non ad ferendum nuncium.

Theopompus **T**heopompus ad illū qui interrogat: quo pacto regnū quis securissime tuere: respondit: si participes amicos iustae licentiae auctoritatilq̃ fecerit: & ne subditi afficiant iniuria pro uiribus prouiderit. Et ad hospitē qui diceret etiā apud ciues suos uocari se **Laconū** studiosum: melius inquit esset tuorū te ciuiū q̃ **Laconum** studiosum uocari. Atqui **Aelidos** legato inquitente se ob id solum a ciuib⁹ suis missum: q̃ solus **Laconicū** uiuendi morē adamasse:

Aelis Et utrum ait **O Aelie** tua ne an aliorū ciuiū uita melior ē: Qui ubi suam meliorē esse respōdisset: Quo nā igit inquit modo hēc urbs seruari queat: ubi in magna multitudine un⁹ est dūtaxat bon⁹: Itē quopiā dicēte: propterea seruari **Spartam**: quia reges scirent imperare:

Pylis rare: minime ait: sed eo magis q̃ ciues scirent parere. Et ad **Pylis** q̃ maioris ei honores decreuissent: scripsit: mediocris honores tempore augeri: imoderatos autem euanesce. Ad hēc cum quis murū ei ostentaret percunctareturq̃: an & firm⁹ & altus esset: minime inquit si mulierum sit.

Thericyon **T**hericyon e **Delphis** ueniens uisis in **Isthmo** **Philippi** castris: qui angustias coepisset: malos ait ianitores uos **O Corinthij**

Philippus **P**eloponnesus habet.

Thectamenes **T**hectamenes: cum esset ab **Ephoris** morti adiudicat⁹: abibat **Isthmos** **I**surridens. Atq̃ ex astantibus quopiam interrogante: an etiā **Spartæ** iura cōtemneret: minime inqt: at gestio qd̃ hēc mihi multa soluēda est: quā nec efflagitarim ab aliq̃: nec acceperim mutuo.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Hippodamus: quo tpe Agis aduersus Archidamū instruebat: Hippodamus
 hacie simul cū Agide dū Spartē missus: quo illic quæ opus fo- Archidamus
 rent præstaret: at hic ait: Nōne præclari⁹ obibo diē: si p Sparta me
 uirū gesserō: Erat aut natus annū supra octogesimū. Posteaq ar
 mis sumptis: stans ad regis dexterā pugnādo moriē.

Hippocratidas cū Cariaē satrapes ad eū litteras dedisset quod Hippocrati
 Lacedæmonius uir quorūdam insidiantīū cōsciū insidias ta das
 cuerit: addidissetq quonāmodo illo esset usurus: ad eū rescripsit: Caria
 Si tu quidē magno aliquo bono hoīem affecisti: interime. Sin aut
 nullo: e solo ejice: perinde atq timidū ad uirtutē. Et cū ei aliqñ oc
 currisset adolescēs: quē amanter quidā sequebat: ruboreq adole
 scens ille perfunderet: cū talibus ait: incedendū est: quibus cū uisus
 eundē sis colorē seruaturus.

Callicratidas classis præfē: cum a Lyfandri amicis rogare: Callicratidas
 tur: ut unum quendam ex inimicorū numero enecandum sibi Lyfander
 assentiretur: & quinquaginta ipse talenta acciperet: & si uahemen
 ter ei pecunijs ad nautarum obsonia opus erat: haud tamē concess
 sit. Et cum Cleander consiliarius dixisset: at equidem accepissem si Cleander
 tū fuissē: respondit: etenim ego quoq si tu essem. Idem cum uenif
 set ad Cyrum iuniorem Sardis: erat enim Cyrus Lacedæmoniorū Cyrus iunior
 socius: ob classis pecunias primo die nunciari iussit adire se Cyrum Sardis
 uelle. Quē ubi bibere audiuit: operiar inquit: quoad biberit: atq
 tunc quidem ne inurbanior uideretur: abiit: posteaq accepisset ne
 quaq fieri posse: ut die illo eum conueniret: postridie uero cum eū
 rursum bibere audijt ac se minime admitti: ubi dixisset non ita stu
 dendum esse accipiendis pecunijs: ut quicq foret indignum Spar
 ta faciendū. Ephesum abiit multa ijs mala imprecatus: qui a Bar Ephesus
 baris primi essent in delitijs habiti: ac illis qui eos docuissent cōtu
 meliam ac probum ob diuitias pati: Iurabatq ad astantis se cum
 primū Spartam peruenerit: facturum omīa pro libertate Græcorū
 quo & maiori terrori Barbaris forent: & cessarent orare illorum ui
 res quibus ipsi inuicē utantur. Interrogatus etiā quales uiri essent
 Iones: serui inquit boni sunt: liberi autem mali. Et cum a Cyro sti Iones
 pendium militibus præmitteretur: ad ipsum autē munera: stipen
 dium solum accepit: munera remisit: inquit: haud oportere priua
 tam ei amicitiam secum esse: sed quæ cum omībus Lacedæmonijs
 cōmunis esset secum etiam existere. Idem cum ad Arginusæ foret Arginusæ
 classe dimicaturus: dixissetq Hermon gubernator: bonū esse inde Hermon
 abnauigare: nam triremes Atheniensium esse multo pluris: inquit
 & quid nam hoc: At fuga cum turpis est: tum Spartæ detrimētosa

PLVTARCHI CHERONENSIS

uerum manendo uel mori uel uincere est optimum. **A**d hæc factis sacrificijs cum audisset ex augure scintillis portendi uictoriam exercitui: imperatori autem mortem: nihil deterius ait: non præter unum **Spartæ**. Nam me mortuo nihilo erit patria deterior: sed cedente hostibus deterior est futura. Itaq; pro se declarato **Cleandro** duce adortus nauali pugna præliando interit.

Cleombrotus **C**leombrotus **Paulaniæ** filius: cum peregrinus quidam cum eius patre de uirtute contenderet: hucusq; ait: te pater est melior donec etiã tu genueris.

Cleomenes **C**leomenes **Anaxandridæ** filius: **Homerum** aiebat **Lacedæmoniorum** poetam esse: at **Hesiodum** **Helotum** atq; seruorū. **Homerus** Nam alterum rei bellicæ: alterum agriculturæ præcepta reliquit. **Hesiodus** Idem cum fecisset dierum septem cum **Argiuis** inducias: seruatō tempore eos quoniam fœderibus fiderent: dormientis tertia nocte adortus alios interemit: alios egit in seruitutem. **Argiui** Cum uero obiurgaretur qd iusiurandum transgressus esset: aiebat ad dierum iusiurandum minime noctes addidisse: ac maxime qd quoquo quis malo hostes affecerit: id tum apud deos: tum apud hominēs causa putari iudicioq; antiquius. Verum ipse **Argis** cuius urbis gratia fœdera fregerat: frustratus est: quoniam mulieres ipsæ quæ a sacris arma detraherent: sumpsere de ipso ultionem. Et ad postremum captus mente: paruo arrepto gladio se ipse incidit a pedum iuncturis in locetalia usq; loca uitamq; reliquit ridens atq; lætabundus.

Et cum uates dissuaderet exercitum in **Argiuorum** urbem duci: reditum enim futurum turpem: ubi ad urbem accessisset: uidissetq; tum portas clausas: tum mulieres in muris stantes: hic tibi ait reditus turpis uidetur esse in quo uiris mortuis uxores portas clauserunt. Idem ad **Argiuos** eum conuictis obiurgantes tanq; periurū & impium: Maledicendi inquit mihi uobis ius est: mihi uero uos male afficiendi. **Samiorum** autem legati: cum eum rogarent ut aduersus **Polycraten** tyrannum bellum gereret: ob idq; longiore oratione uterentur: ex oratione inquit uestra: quæ quidem ab initio dixeritis: haud memini. Propterea uero neq; media intelligo: summā autem nequaq; probo. **Prædo** insuper cum in **Lacedæmoniorum** agrum fecisset incursum: diceretq; ubi captus est: id propterea est a me facitatum: quoniam alimentum quod præberem militib; nō habebam: Itaq; ad eos qui haberent nec sponte darent: ablaturus ueni: per deos inquit malicia celer est. Atqui nequā homo quispiam cum maledictis eum oneraret: certe propterea inquit in omnes ipse maledicis: quo respondētes non satis temporis habeamus de

APOPTHHEGMATA LACONICA

tuo uitio loquendi. **E**t cum ex ciuibus quidam diceret oportere bonum regem mitissimum prorsus esse: Ita inquit: quod contemptui non sit. **I**dem cum in longam ægrotationem traheretur: expiatoribusq; ac uatibus fidem quam minus antea cōsueuerat adhiberet: ob idq; quispiam miraretur: quid miraris inquit: **N**on enim idem nunc sum: qui tunc eram. **C**um ergo idem nō sum: nec eadem etiā probo. **A**d hæc cum sophista quidam de fortitudine plurima uerba faceret: risit is quidem. **D**icente autem sophista: quid rides **C**leomenes: cū & me de fortitudine dicēte audias & ipse rex sis? **Q**uoniam: inquit: **O** hospes si irundo quoq; de fortitudine loqueretur: idem hoc facerem. **S**in autem aquilæ oratio esset: uahementer quiescerem. **A**rgiuis quoq; dicentibus: priorem confictum rursus eum pugnaturum: miror inquit si trium syllabarum additiōe meliores nunc estis q̃ antea fueritis. **A**tq; cum quispiam in eum conuitio uteretur: diceretq; delicat⁹ es **O** **C**leomenes: at melius est inquit q̃ iniustum esse: uerum tu pecuniarum es studiosus: & si tibi abunde eæ sunt. **E**t cum **P**salten ei cōmendare quis uellet: cum **A**llas uirūm laudaret: tum **P**salten eum esse **G**ræcorum optimum dicebat: hic autem quopiam ex ijs qui prope aderāt: ostenso: per deos inquit hic est apud me faciendi iuris artifex omnium optimus. **P**ræterea cum **M**æander **S**ami tyrannus ob **P**ersarū impetum ad **M**æander Spartam fugisset: ostentassetq; quæcunq; aduexerat: aureaq; & argentea pocula: & quot uellet elargiretur: non solum nullum acceperit: sed etiam ueritus ne inter alios quosdam oppidanos distribueret: ad **E**phoros profectus meli⁹ ait **S**partæ esse: ut suus hospes **S**amius e **P**eloponneso abiret: ne illius suasionib⁹ **S**partiatarum aliquis malus efficeretur: ij uero obtemperantes **M**æandrum eodem die proclamantes expulerunt. **I**nsuper cum quis dixisset: cur **A**rgiuos qui sapius uobiscum bello contendunt: non e medio post uictoriam sustulistis? **Q**uoniam si e medio sustulissemus: inquit: nō haberemus qui iuuentutem tanq; exercerent. **I**dem cum quis percontaretur: q̃ obrem **S**partiatæ hostium spolia dijs non offerent: quoniam inquit a timidis sunt.

Cleomenes **C**leombroti filius: cū ei **G**allos pugnaces quis daret: diceretq; eos esse eiusmodi: qui pro uictoria pugnando interirent: propterea: inqt: ex ijs mihi aliquos dato qui interimāt. **I**lli em sunt hisce meliores.

Labotus: cū quis longiore oratione uteretur: ait: **Q**uid mihi pro paruis rebus magna facis sacrificia? **N**am quantū rei sat fuerit: tantū tibi dicendū est.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Leotychidas **L** Eotychidas ille primus: cū a quopiā esse facile mutabilis dice-
ret: ppter tempora inqt: nō quēadmodū uos estis ob uestrū
ipsum uitium. **A**d eum uero qui interrogabat: quonā quis pa-
cto maxime præsencia bona tueatur: respondit: **S**i non omnia for-
tunæ crediderit. **I**nterrogatus quocq̃ quid maxime liberis pueris
discendum esset: ea inquit: quæq̃ sint eis cum in uiros uenerint p-
futura. **I**dem percunctante quopiā ob causam minimo **S**partiatæ
potu uterent: inquit: ne pro nobis alij sed pro alijs ipsi cōsultem?

Leotychidas **L** Eotychidas **A**ristonis filius: cum quis dixisset **D**emarati fami-
liares in eum maledicere: per deos inquit nequaquā miror: nam
benedicere nemo istorum possit. **A**d propinquiorem autē portam
cum draco esset clauis aduolutus: uatesq̃ prodigiū esse affirmarent:
minime id mihi quidē uidetur inquit: **A**t si clauis draconi esset ad-
uoluta: prodigium foret. **E**t ad **P**hilippum tenebrarum mysterio-
rum cultorem quī uāhementissima mendicitate præmeretur: ac di-
ceret tamen fore ut ij qui apud se disciplinæ mysticæ operam dedis-
sent: foelicitatem post mortem consequerētur. **Q**uidnam ergo ait
O fatue: non q̃ primū moreris: quo a miseræ flatu paupertatisq̃
quiescas. **C**um quis autē esset percunctat⁹: cur hostiū arma dijs im-
mortalib⁹ nō offerrent: qm̃ inquit quæ ob possessorū timiditatē ue-
nati sumus: nec a iuuetute uideri: nec dijs offerri decet.

Leon **L** Eon **E**urycratidæ filius: interrogat⁹ quā quis urbem habitās
tuto habitari: ubi inquit neq̃ plura incolentes possidebunt:
neq̃ pauciora: & ubi ius firmitatem roburq̃ accipiet: iniuria uero
infirmitatē ac imbecillitatē. **A**tq̃ in **O**lympia cū cursores intueret:
qui ut emitterent festinarēt: idq̃ quo plus lucri assequerent: quan-
to ait magis pro uelocitate q̃ pro iusticia cursores studēt. **I**dem cū
quis de rebus haud inutilib⁹ uerba fecisset intempestiue: nō opor-
tune hospes: inquit: oportuno uteris.

Leonidas **L** Eonidas **A**naxandridæ filius & **C**leomenis frater ad quen-
dam qui dixisset: præter regiam dignitatem alio nihil nobis
præstas: at ni uobis: inquit: melior extitissim: dignitatem regiam
adeptus non essem. **E**t cum uxor **G**orgo percunctaretur: quo tem-

Gorgo
Thermophyle **pore** ad **T**hermophylas cū **P**ersis pugnaturus egrediebatur: si quid
sibi præciperet: inquit: ut & bonis nubas & bona parias pignora.
Dicentibus autē **E**phoris eū paucos secum ducere ad **T**hermophy-
las: haud inquit: paucos ad quod proficiscimur negociū. **I**tem: cum
ij dixissent: nunqd aliquid facere decreuistis? **Q**uid nam: inquit: aliud
q̃ **B**arbaroz trāsitus uerbo impeditur⁹: re uero pro **G**ræcis interi-
turus? **A**tqui in **T**hermophylis cū iā esset: ait ad cōmilītones: dicūt

APOPTHHEGMATA LACONICA

Barbarum in pximo esse quare tempus nō est terendum: Iam em̃ aut uinci a nobis Barbaros aut nos mori libet. Et quopiā dicente a Barbarorum sagittarum ic̃tib⁹ neq; solem ipsum intueri licere: p̃pterea inquit eo id gratius q̃ sub umbra cum ijs pugnabimus. Idem cum alius dixisset: adsunt prop̃ nos: ergo inquit: nos quoq; prop̃ illos adsum⁹. Ad hæc cū quis dixisset **O** Leonida aduersus multos cū paucis dimicaturus ades: Si me inquit multitudini fide re existimatis: ne om̃is quidē Gr̃acia satis est: breuis enim pars est pro illoꝝ multitudine: sin autē uirtutib⁹: uel hic numerus satis est. Alio uero eadē dicente: attamē inquit multos mecū traho ut morituros. Pr̃aterea cū Xerxes scrip̃sisset: Licet tibi ubi mecum instrui: q̃ cū deo pugnare malis habere Gr̃aciæ principatū: Rescrip̃it **L**eonidas: Si quā in uita honesta sunt cognoscere: abstinere profẽcto ab alienariū rerum cupiditate: apud me uero longe plus ualeat mors ipsa pro salute Gr̃aciæ: q̃ principat⁹ in Gr̃acos. Rursum cū Xerxes scrip̃sisset: Mitte ad me arma: Rescrip̃it: Veni & accipe. Et cum iam hostes adoriri uellet: ac magistri equitū dixissent: alios ei socios expectandos esse. Non em̃ ijs adsunt inquit: qui sint pugnaturi: an nescitis eos solos pugnare aduersus hostes: qui & uerentur & metuunt reges: Milites autē monuit ut pranderēt tanq̃ apud inferos coenaturi. Insuper interrogatus: cur uiri fortissimi illustrē ac præclaram mortē obscuræ uitæ anteponunt: quoniā inquit: alteri naturæ: alteri suijsq; propriū putant. Et cum cælibes uellet incolumes: sciretq; perspicue illos id minime toleraturos: scuticis in certis epistolis cuiq; datis eos ad Ephoros misit. Item cū ex adulta ætate tris seruare uoluisset: ijs re cognita eas epistolas accipere noluerunt: quin unus dixit: non nuncius sed pugnator secutus sum. Secundus istic inquit manēs melior sim. At tertius: Non equidem post hosce ait: sed ante pugnabo.

Epistola

Lochagus Polyaniḃ ac Sironis pater cū ei esset a quodam **Lochagus** nunciatum e duobus filijs alterū mortuū esse: diu sciebam inquit eum mori oportere.

Lycurgus legumlator uolens ab inueterata præsentiq; uiuendi consuetudine cines in temperantiorē uitæ ordinē traduce: re: & honestos probosq; efficere: erāt em̃ uictu & sumptuoso & delicato: duos enutrit catulos eodē patre ac matre genitos: quoz aliterum dimissum domi: edacitati crapulæq; assuefecit: alterū secum ducens uenationib⁹ exercuit. Deinde is in concionē actis uepres illic posuit & quædā gulæ irritamēta: subinde leporē dimisit. Cum uero cōsuetu uterq; petijisset: & alter coepisset leporem: ait: aspiciatis

Lycurgus

PLVTARCHI CHERONENSIS

O ciues q̄ eodem nati genere: instituto uitæ q̄ uahementer inuicē
 dissimiles differentesq̄ euaserūt: quodq̄ ad res honestas atq̄ illu-
 stres artificiosior existit exercitatio q̄ naturæ. **S**ed ferunt aliqui nō
 eos adductos catulos: qui eisdem parētibus nati essent: sed alter ex
 cicuritijs alter ex uenatorijs: deinde deteriore natum genere uena-
 toribus exercuit: at meliore natum lurchationibus solum assuefe-
 cit. **I**nde uterq̄ ad quæ fuerat assuetus: impetū cum fecisset: essetq̄
 declaratum: quanto educatio & ad bonum & ad malum adiūmē-
 to sit: ait **L**ycurgus: **S**ic nos quoq̄ o ciues splendor generis quem
 multi admirantur: **H**erculisq̄ posteritas nihil adiuuat: ne ea gesse-
 rimus: quapropter ille omnibus se hominibus clariorem nobilio-
 remq̄ ostendit: & id quidem si res honestas per omnē uitam exerce-
 mus ac discimus. **I**dem solo diuiso & in omnes æqua portione sor-
 tesq̄ distributo: fertur aliquando posteriore tempore cum ex pere-
 grinatione per agrum nuper demessum transiens positos acruos
 similes æqualesq̄ uidisset: affectū laticia surrississe dixisseq̄ ad astā-
 tis: **Q**uæ omnis **L**aconica multorum fratrum uidetur esse: qui eam
 modo diuiserint. **E**t cum ad æs alienum rescindendum hortatus ag-
 greditur: etiam omnē supellectilem ex æquo diuidere: quo in æqua-
 litatem omnino & dissimilitudinem tolleret: intuens **L**acedæmo-
 nios grauius ac moleste ferre manifestam oblationem: nummum
 tum aureum: tum argenteum infirmum irritumq̄ effecit: ac ferreo
 solo utendum imperauit: ad cuius solutionē definiuit: ut ad id usq̄
 quod necessarium foret: totam substantiam haberent. **Q**uo quidē
 facto: omnis iniuria e **L**acedæmone est eiecta. **N**am nec furari: nec
 corrumpere muneribus: nec alium priuare aut rapere quispiā am-
 plius quicq̄ poterat: quando quidem id neq̄ occultare: neq̄ possi-
 dere iucūde: neq̄ uti sine periculo: neq̄ aut exportare: aut importa-
 re tuto quiret. **A**d hæc inutilia ex urbe omnia superuacanea q̄ exe-
 git. **Q**uare neq̄ mercator: neq̄ sophista: neq̄ uates nebulosus: neq̄
 rerum laboraturum artifex **S**partam ingrediebatur. **N**ec enim num-
 mum apud eos qui esset in usu **L**ycurgus concesserat: sed ferreum
 dumtaxat constituerat: quod mina est **A**eginensis ponderis: ualor-
 is autem aereorum quattuor. **E**t cum aduersus delicias bellum
 aggredi diuitiarumq̄ desiderium auferre animo uolutasset: conui-
 uia introduxit. **I**taq̄ ad illos qui percunctarent: q̄ obrem hæc con-
 stituisset: & cum armis minutatim ciues diuississet: quo inquit ala-
 criter ac facile imperia admitterent: ac si quid tumultuarentur pau-
 cis daretur erratum: & ut etiam ex æquo cibus potuscq̄ esset: nec ul-
 lis potulētis esculētisue: præterea nec strato aut uasis aut alia quæ

APOPTHEGMATA LACONICA

piam re omnino diues pauperi antecellat. **Cunq;** diuitias negligē-
 das contemnendasq; reddidisset: quippe quæ nemini nec usui nec
 ostentationi esse possent: dicebat ad familiares: q̄ pulchrū est **O** so-
 cij ex operibus diuitias demonstrare: cuiusmodi uero sunt quoniā
 cæcæ. **Insuper** curam adhibuit: ne ante cœnatis domi facultas esset
 ad conuiuia proficisci: alijs esculētis potulentisue repletis. **Vitupe-**
 rabant autem eum reliqui perinde atq; incontinentem & ad cōmu-
 nem uictum demollitum: qui minus secum aut biberet aut ederet:
 mulctabaturq; is qui manifesto esset deprehensus. **Itaq;** **Agis** diu **Agis**
 posteaq; rex creatus est: militia reuersus: debellauerat enim **Athe-**
 nenses: cū uolens uno die apud uxorem cœnare: portiones accerfe-
 ret: eas tribuni militū non misere. **Quod** cum **Ephoris** innotuisset:
 ab ijs mulctatus est. **Huiusmodi** ergo constitutiones cū locupletes
 inique molesteq; tulissent: in eū insurrexere: maledictis iactuq; in-
 sequentes: quippe quem lapidibus uellent obruere. **Pulsus** autem
 e foro elabit: **Et** alijs anticipato itinere in ædem defugit **Minerua** **Minerua**
Chalcioeca. **Et** cū retro faciē uertisset: eius oculū baculo **Alcander** **Alcander**
 insequēs eruit. **At** hunc publico decreto cū accepisset ad cruciatū:
 nec male affectit: nec reprehēdit: quin potius eū uitæ uictusq; sociū
 habens: reddidit nō modo laudatorē: cū suisq; suis: tum etiā cōmu-
 nis uitæ ac uictus: uerū etiam totius uiuendi morūq; instituti stu-
 diosum. **Illius** uero calamitatis monumentū in sacello **Chalcioeca**
Minerua statuit: quā **Optileti** appellauit: **Oculos** eū **Dores** opti **Minerua chal-**
 los dicūt. **Idem** interrogatus: cur scriptis legibus nō esset usus: qm̄ **ciōca**
 inquit eruditi ac profecti necessario instituto quod, p tempore usui **Minerua opti-**
 est probant. **Item** quibusdā percunctantibus quare culmen ædib⁹ **letis**
 securi imponendū imperarit: ualuas aut ferra dūtaxat nullosq; alio
 ferramēto: quo inquit ciues om̄ibus in rebus quas in ædes impor-
 tant: mediocritatē seruent: nec habeant ex ijs quicq; quæ apud ali-
 os habent in precio. **Ex** qua quidē cōsuetudine **Leotychiden** ferūt **Leotychides**
 qui prim⁹ **Spartæ** regnauit: cū apud quēpiam cœnaret: uidissetq;
 domus tecti apparatus & sumptuosum atq; tabulatum: hospitē
 rogasse: an quadrata apud eos ligna nascerent. **Interrogatus** etiā
Lycurgus q̄ obrem aduersus eosdē hostes sapius expeditiones du **Lycurgus**
 cendas prohibuissent: quoue sapius inquit repugnare consuescen-
 tes bellandi peritiā caperent. **Quare** **Agésilao** quoq; regi nō me- **Agésilao**
 diocri dandum crimini uisum est: quod continuis in **Boetiam** irru-
 ptionibus ac pugnis **Thebanos** instruxerit: qui **Lacedæmonijs** re-
 sisterent. **Propterea** fauciū **Antalcidas** cū cum uidisset: perpulchrā **Antalcidas**
 ait: doctrinæ a **Thebanis** mercedē recipis: q̄b⁹ uel inuitis ac nescijs

PLVTARCHI CHERONENSIS

pugnandi disciplinā tradideris. **A**lio etiam quæretē: q̄ obrem uirginum corpora cursibus & luctationibus ac discorū iaculorūq; iactibus exercuisset: quo inquit: radicio gignendorū robusto principio in robustis sumpto corporibus pulcherrime germinet: ipsaq; partus robuste perferentes & facile & pulchre doloribus resistent: ac si qua necessitas acciderit: possint & pro seipsis & p natis & pro patria pugnare. **E**t cum uirginū in pompis nuditatē quidam reprehenderent atq; causam quærerēt: ut inquit: isdem quibus uiri studiis exercitata nulla eis recedant: neq; corporis: uel uiribus: uel ualitudine: neq; animi ambitione ac uirtute: & ut etiā ob exteram gloria sint animo elatiore. **I**taq; de **G**orgone uxore **L**eonidæ huiusmodi quoq; responsum tradit. **N**am cū quædam: ut uidet: peregrina ad eam dixisset: **S**olæ uos **L**acana uiris imperatis: respondit: solæ em̄ nos uiros parimus. **E**t cum eos qui nubere noluisent: a spectaculo gymniciis in ludis prohibuisset: eis dēq; ignominia addidisset: effecit ut gignendis filiis q̄ diligentissime prospicerēt. **N**am eo honore atq; obseruantia: quā senioribus iuniores præstant: illos priuauit: & illud in **D**ercyllidan dictum q̄ uis spectat⁹ imperator esset: reprehendit nemo. **E**tem̄ aduenienti quispiam e iunioribus subseclium nequaquā cessit: inquires: **N**am nec tu mihi qui cederet genuisti. **P**ercunctante aut̄ quodam cur sanxisset nuptui puellas sine dote dari: **Q**uo inquit neq; ob egestatē sine uiris ullæ dimitterentur: neq; propter opulentiā expeterent: sed quisq; potius spectato puellæ ingenio ac moribus in capienda uxore moueret. **O**b id autē ornandi etiā studium ex urbe amouit. **I**dem cū nubendi temp⁹ certū statuisset: tum mulierib⁹: tum etiā uiris ad eum qui huiusce rei causam quæreret: respondit: ut part⁹ ei adultis geniti ualētiore essent. **A**d illum uero qui miraret: quod uirū simul cū nupta cubare prohibuisset: imperassetq; ut plurimū diei cū æqualibus una esset: noctes aut̄ totas quiesceret: cum sponsa uero & clam & nō sine pudore congregeret: ait: ut & ualētiore corporibus: quandoquidē ad satietatē usq; nō coierint: & amando semper sint noui: natoq; robustiores præsent. **A**d hæc odorum preciosumq; unguentū amouit: perinde atq; olei contagiū ac perniciem. **I**temq; tingēdi artem tanq; sensus assentionē. **E**t om̄ib⁹ cultus ornatuq; corporei opificibus spartam inaccessibilē fecit: perinde ui artis prauitate artes inquinantibus. **T**anta uero illis temporibus mulierū erat pudicitia: tantūq; aberat ab ea quæ posteris sæculis secuta est mulierum procluiate: ut incredibile sit: eas superiore tempore adulterio obnoxias extitisse. **A**tq; **G**erada cuiuspiā hois spartiatæ uetustissimi

Gorgo
Leonidas

Dercyllidas

Geradas

APOPHTHEGMATA LACONICA

dictum celebratur: qui rogatus ab hospite: quid apud eos adulteri pateretur: nam se nullam uidere legem hac de re a **Lycurgo** latam: inquit: nullus **O** hospes adulter apud nos fit. **S**ubdente autem illo: at si fieret: idē inq̃t **Geradas**. **N**ā quo inquit modo adulter fiat **Spartæ**: ubi diuitiæ: delitiæ cultusq̃ oīs ornatuſq̃ corporis ignominia est: **V**erecundia uero ac deorum magistratuūq̃ obedientia & pabatur in precio honorat̃ q̃ in primis. **I**dem **Lycurgus** ad eū qui hopularem principatum in urbe constituendum hortaretur: ait: tu primus in tuis ædibus popularem principatū facito. **P**ercunstante uero quopiam: q̃obrem parua adeo tenuiaq̃ deorū immortalīū sacrificia statuisset: quo inquit nunq̃ ab honoranda diuina re desistamus. **E**t cum ea sola certamina in quibus manus minus toleretur: exercere ciues iussisset: eiſce rei causam percunstanti: quo nullus ipſorum: ait: laborando defatigari assueſcat. **I**nterrogāte etiam quodam: quare frequenter castra mutanda iuberet: ut maiore inquit detrimento inimicos afficiamus. **A**lio iterū quærente: cur turris oppugnare prohibuisset: ne inquit: aut a muliere: aut a puero: aut ab aliquo huiusmodi homine fortiores interimant̃. **I**tem consulentibus **Thebanis** de sacrificio ac luctu: quem **Leucotheæ** præstarent: consilium dedit: ut si quidem deam duceret: haud lugeret. **S**i autem hominem arbitrarentur: non perinde ac deæ sacrificarent. **R**ursum quærentibus ciuibz: quo pacto hostium impetum repellere? **S**i pauperes inquit fueritis: nec alter magis q̃ alter in terrogetur. **A**c iterum de muris quærentibus: inquit eam urbē quæ uiris non lateribus cincta esset: sine muris nequaquā esse. **P**ræterea **Spartiatæ** diligentiam comæ adhibebāt: quoddā **Lycurgi** de hac re dictum celebrantes: q̃ & pulchros coma magis decoros: & turpes formidabilioris faceret. **M**onebat autē qui belli in fugam uertissent hostes uicissentq̃: eo usq̃ insequerentur quoad foret uictoria confirmata: deinde continuo reditum facerent: nam modo nō moris græcānici esse inquiens illos qui cessissent enecare: sed eam quoq̃ esse utilitatem: quod cum hostes scirent **Lacedæmonios** eis parcere qui cederet: sustinētis uero tollere: fugiendū utilius q̃ manendum esse ducerent. **A**tq̃ percunstante quopiam: q̃obrem hostium cadauera spolianda uetuisset: ne circa spolia tempus terentes inquit: haberet in pugnando negligentius: quin potius paupertatem una cum ordine seruarent.

Lysander cum a **Dionysio** **Siciliæ** tyranno: ad eiſ filias preciosius sumptuosioresq̃ amictus missi essent: eos nequaquā ac **Dionysius** cepit: inquiens: uereri se ne hisce turpiores uiderentur. **A**t

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Aristas** paulopost ad eundem tyrannum ex eadem urbe **Aristas** missus est ad ipsum quoque **Dionysius** duas misisset stolas: iussissetque utramque acciperet ac portaret ad filiam: ipsam: inquit: illam melius electuram: quare utraque accepta abiit. **Acer** item **Lysander** cauillator & admodum decipiendo uarius: utpote qui & iustum in eo quod conducit: & honestum in comodo collocaret: aiebat uerum prestare mendacio. **V**triusque autem perinde ut expediret & aestimationem & precium definiri: **A**d eos uero a quibus uituperaretur quod plurima decipiendo ageret: perinde atque degenerasset ab **Hercule**: quodque res non aperto **Marte** efficeret sed dolo: furridens respondebat: quo leonis non assequeretur uulpis pellem assuendam esse. **E**t cum ab alijs accusaretur: quod quia **Mileti** iuratus fuerat: nequaquam obseruaret: aiebat puerorum esse talis decipere: uiuorum autem iureiurando. **I**dem ubi **Capra** flumen ad caprae flumen **Athenienses** ex insidijs uicisset: ac eos praessisset famae: urbem coepit: scripsitque ad **Ephoros**: **Athenae** captae sunt. **A**d **Athenae** **Argiuos** uero qui de soli finibus cum **Lacedaemonijs** disceptaret: seque iustiora ipsi loqui dicerent: distracto gladio qui huius: inquit: ius habet: optime de soli finibus differit. **B**oetios quo tempore per eorum agrum transiret: tumultuatis inter se intuentibus: misit ad eos per cunctatum: utrum rectis hastis an declinatis per ipsorum agrum iter faceret. **E**t cum uir **Megarensis** in publica contione audacius dicens licetia apud eum uteretur: tua uerba **O** peregrine: inquit: ciuitatis indigent. **I**dem ubi **Corinthij** defecissent: ad eorum muros profectus cum **Lacedaemonios** timidiusculos adoriendo aspiceret: lepusque uisus esset fossam transiliens: non uos pudet: inquit: **O** Spartiatae huiusmodi hostes formidare: ad quorum moenia lepores obociosam inerte tempore uitam dormiunt. **A**d haec in **Samothracia** oraculum ei petenti: sacerdos ut sibi diceret: iussit: quod iniquissimum esset a se opus in uita perpetratum. **Q**uare **Lysander** interrogauit utrum tuo an deorum iussu facere hoc oportet. **I**llo autem praemetu iussu deorum inquiriente: **T**u ergo ait: absis eminus: & ego illis iniquitatem enarrabo: si percunctentur. **I**tem cum a **Perse** interrogaret: quod potissimum rempublicam laudaret: eam inquit quae fortibus ac timidis praemia digna reddiderit. **A**d eum uero qui dixisset ipsum a se & laudari & defendi: duo inquit: boues mihi in agro sunt. **V**troque autem silente: plane scio: & quod nihil operaretur & quod operaretur. **I**dem cum a quopiam comitibus afficeretur: ait: dicito crebrius **O** peregrinelle: dicito nihil comitibus: si tuum ipsis malis euacuare animum possis: quorum plenus uideris esse. **A**tqui postero tempore cum post eius obitum in contradictione sociali **Agésilas** uenisset in **Lysandri** aedes: quo litteras

APOPHTHEGMATA LACONICA

de ea controuersia consideraret: **E**as enim **Lysander** apud se seruabat: reperissetq; libellum ad **Lylandrum** de republica scriptum: ut oporteret ab **Euryprotidis** ab **Agiadis**q; regnū auferre: atq; in **me** **Euriprotida** dium ponere: & ex optimatibus electionē facere: quo nō **Herculis** **Agiada** posteris sed illi potius daretur honos: qui talis foret uirtute iudica **Hercules** tus: qualis **Hercules** extitisset: cū ob eam etiā ille in diuinōs honores sublatus esset. **E**t hanc quidē orationē addere & ad ciues efferre aggressus est: quo inde demonstraret qd̄ latebat: qualis **Lysander** fuisset ciuis: & id quidem ips̄s agens in **Lylandri** amicorum calumniā: at aiunt **Cratiden** qui per id temporis princeps inter **Epho** **Cratides** ros esset: ueritum ne oratio si lecta foret: assensionē faceret: reprehēdisse **Agésilauum**: dixisseq; non **Lylandrum** effodiendum esse: sed eam potius orationem callide persuasiveq; compositam una cum illo defodiendam. **A**d hāc illi qui eius filias procati fuerant: dein de post obitum quoniam pauper esset inuentus: eas abnuerent: ab **Ephoris** mulctati sunt: quoniam quem diuitem existimantes colebant: ubi iustum: ubi frugi ac probum ex paupertate cognoscent: despiciebant.

Mamertes missus legatus: cū a quopiā ex illius loci hominibus **Mamertes** laudib; summis efferret qd̄ amicis plurib; abundaret: interrogauit: an exploratū haberet quonāmodo abundās amicis pluribus periculū facturus sit. **I**d alter cū item discere quæreretur: aduersa inquit fortuna experimentū faciet.

Nicander cū quidā dixisset **Argiuos** male de ipso loqui: **Num** **Nicander** ergo inquit: dant poenā: qui de bonis loquunt̄ male: **Percun** **Argiui** crante aut quopiam: quare comā barbāq; nutrirēt: quoniā inquit: proprius ornatus uiro est omnīū pulcherrim; ac minime sumptuosus. **E**t cum ex **Atheniensibus** quidā dixisset: ociū **Nicander** admo **Athenienses** dum admittitis: uera inquit narras: at non quēadmodū uos: ut acciderit: studemus negocijs.

Pantheodas legatione in **Asiam** fungens ostentātibus ei qui **Pantheodas** busdam murum & magnum & sublimē: per deos inquit: per **Asia** regni: pulchra est mulierum domus. **I**dem in **Academia** cū **phi** **Academia** losophi multa seriaq; differerent: ac deinde **Pantheodan** interrogarent: quid hi sermones ei uiderent: quid uero aliud inquit: q̄ boni: ceterę utilitatis habentes nihil: si minus uos ipsis utamini.

Pausanias **Cleombroti** filius **Delijs** aduersus **Atheniēses** de **Pausanias** insula disceptātib; dicentib; ut scdm suā ipsorum legem **Delij** neq; mulieres in insula pariunt: neq; mortui humanantur. **Q**uoniam **Athenienses**

PLVTARCHI CHERONENSIS

- igitur inquit: pacto hac patria uobis sit: in qua neq; fuit uestrū ul-
lus nec erit. **E**xulibus autem hortantibus ut aduersus **A**thenienses
exercitum duceret: dicentibusq; cum de ipsius laudibus in olympi-
Athenienses acis ludis prædicaretur: solos **A**thenienses aduersus eum insibilaf-
se. **Q**uid nam igitur existimatis: inquit: eos facturos si mali affecti
fuerint: qui bene affecti insibilant: **E**t quopiam percunctante: cur
Tyrtaeus **T**yrtaeum poetam ciuitate donarint: quo: inquit: nunq; peregrin⁹
nobis præesse uideatur. **A**d eum quoq; qui cum corpore esset infir-
mus: consuleret aduersus hostes terra mariq; dimicandū: uisne igi-
tur: inquit: te ipsum exutis uestibus ostendere: qualis es qui nobis
pugnādum consulas: **I**dem sumptuositatē uestis in **B**arbarorum
præda cum quidam admirarent: melius esse inquit ipsos esse mul-
tifaciundos q; quæ multifaciunda sunt possidere. **A**t post uictoriā
Medi de **M**edis ad plateas iussit præparatam **P**ersarum coenam suis ap-
Plateæ ponendam. **Q**uæ cum mirabili sumptu esset: per deos: inquit: lur-
cho est **P**erses: qui cū tam multa haberet: ad massam nostram ue-
niebat.
- P**ausanias **P**ausanias **P**listonactis filius: ad illum a quo esset interrogat⁹:
P q; obrem ex prisca legib⁹ nullam apud ipsos mouere liceret:
quoniam leges: inquit: uiris non legibus uiros oportet dominari.
Tegæa **I**tem cum **T**egæa post exilium **L**acedæmonios laudibus efferret:
ait quispiā: cur igit non mansisti **S**partæ: sed fugisti potius: **Q**uo-
niam ne medici quidem: inquit: apud eos qui bene ualent: sed ubi
sunt ægrotātes uersari consuerunt. **A**d illum uero qui ab eo percun-
ctaretur: quo pacto **T**hracas uincere quiret: si medicum inquit con-
stituerimus ducē. **E**t cum medicus eum cōsideraret: diceretq; nihil
habet mali. **N**on enim te medico inquit uitor. **I**dem cum ab amico
quodam reprehenderetur: q; in quempiam medicum malediceret:
nec eum tamen expertus: nec ulla affectus iniuria: quoniā: inquit:
si essem istum expertus: minime uiuerem. **I**nsuper cum medicus ei
dixisset: senex es factus: quia inqt: nō sum te usus medico. **D**icebat
etiam hunc medicum esse optimū: qui non sineret ægrotantis mor-
bo marcescere: sed q; celerrime sepeliret.
- P**ædaretus **P**ædaretus: dicēte quopiam magnum esse hostium numerū:
P **E**rgo inquit: eo maiorem gloriam consequemur quo pluri-
enecabim⁹. **Q**uendā uero intutus qui tametsi mollis natura erat:
tñ propter modestiam laudare a ciuib⁹: ait: nec uiros mulier⁹ si-
milis laudandos esse: neq; uirorum mulieres: nisi mulierem necessi-
tas aliqua coegerit. **I**dem cum in trecentorū numerū non esset cle-
ctus: q; honos in urbe ordine præstabat: hilaris surridēsq; abibat.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Reuocatus aut ab Ephoris: & quid rideret interrogat: inquit: quoniam urbi gratulor quae me trecentos melioris habet ciues.

Plistarchus Leonidae filius: ad eum qui interrogasset: quam **Plistarchus**

ob causam a primis regibus minus appellarentur: quoniam inquit: illis erat opus rege Agide: at illorum posteris nequaquam. Et cum quidam patronus causarum ridicula diceret: non cauebis inquit: peregrinae continua ridicula quo ipse non fias ridiculus: quod admodum si luctatores fiunt: qui se continuos in luctando praestant.

Item ad eum qui lusciniam imitaretur: libentius ait hospes lusciniam ipsam audirem. Dicente autem quodam ipsum a quopiam maledico laudari: miror id quidem ait: ni me fortasse mortuum ei quis nunciaret. Nam bene loqui de uiuo nemine ille potest.

Luscinia

Plistonax Pausaniae filius: cum Atticus quidam rhetor inscitiam **Plistonax**
Lacedaemoniis obijceret: Recte inquit narras. Nam et Graecis omnibus soli nos mali nihil a uobis didicimus.

Polydorus Alcamenis filius: cum frequenter quis minitaretur **Polydorus**
inimicis: nescius inquit es maximam cruciatus partem abs te consumi. Idem cum exercitum aduersus Messenam educeret: in-

Messena

terrogauit quidam: an esset aduersus fratres pugnaturus: Minime inquit: sed in id agri se profecturum: de quo nondum esset fors habita.

Argiui

Argiuis autem rursus post trecentorum illorum pugnam uniuersis acie superatis: Polydorum socii hortabantur: ne oportunitatem praetermitteret: sed hostium adortus murum urbem caperet. Nam cum & uiri perissent: & uxores desertae essent: id facillimum factum fore. Quare ad eos ait: aequa pugna aduersarios uincere mea sententia honestum est. Sed qui de agri terminis pugnauerimus urbem capere cupiamus: iniustum esse duco: Veni enim ut agrum recuperarem: non ut urbem occuparem. Interrogatus etiam quod obrem Spartiata fortiter in bello discrimen subeunt: quoniam inquit uereri duces non metueret didicere.

Polycratidas

Polycratidas: ad regios praetores una cum alijs legatione fungens: cum ab ijs interrogaretur: utrum priuati adessent: an publicae missi essent: si ait: impetrauerimus: publicae missi sumus: sin minus impetrauerimus: priuatim adsumus.

Phoebidas

Phoebidas cum quidam ante Leuctrense discrimen dicerent: diem hunc demonstraturum fortem uirum: inquit: multi diem illum esse faciundum: qui fortem uirum monstrare saluum posset. Et cum in eo loco a Clitorijs obsideretur: quod & difficilis esset & expers aqua: fertur in ea foedera uenisse: ut solum bello partem eis cederet: si una secum sui omnes ex proximo fonte biberet. Nam fontem hostes praesidijs

Clitorijs

PLVTARCHI CHERONENSIS

tenebant. **P**ost iusiurandum uero coactis omnibus qui cum eo ad-
erāt: uoluisse illi qui noller bibere regnum dare. **Q**uod cum nemo
admisisset: sed bibissent omnes: ipsum ubi post omnes descendisset: at
sefe aqua inspersisset: etiā presentibus hostibus adortū esse agroq;
potitū: perinde atq; nō bibisset.

Telecer **E**lecer ad eum qui dixisset patrem maledictis in ipsum uti: ni-
si ijs inquit: dignus essem: haud pater uteretur. **D**icente autē
fratre: non æque ciues ei aduersari atq; sibi: cum iisdem tamen pa-
rentibus natus sit. **A**d istud inquit: absurdus. **N**am quas ipse ne-
scis: ego iniurias pati scio. **I**nterrogatus etiam quid mos apud eos
esset: ut iuniores senioribus assurgerēt: quo inquit: ita hi habentes
in maioribus natu honorandis maiore honore parentes prosequā-
tur. **E**t cum quispiam esset percunctatus: quantum substantia pos-
sideret: plus inquit: q̄ sat est.

Charilaus **C**harilaus interrogatus: q̄ obrem **L**ycurgus paucas adeo tu/
Lycurgus **C**lisset leges: quoniam inquit: pauca dicentibus: paucis etiam
legibus opus est. **P**ercūctante autem quodam quare puellas aper-
ta facie: uxores autem uelata in propatulum agerent: quia inquit:
puellis uiri sunt inueniendi: at uxorib⁹ uiri seruandi. **I**dem cū man-
cipium quoddam audacius ei aduersaretur: ni ait: irascerer: eneca-
rem te. **A**tq; interrogatus a quopiam quā putaret optimā esse rem
publicam: inquit: in qua plurimi ciues inuicē sine seditione uelint
de uirtute certare. **I**tem cum quis percūctaretur: cur omnia deo-
rum signa cum armis essent apud ipsos posita: quo inquit: nec quæ
in homines exprobratiōes opprobriaq; dicuntur: propter timidi-
tatē in deos referam⁹: nec iuuenes inermes dijs immortalibus pre-
ces habeant. **A**d illum quoq; qui esset percūctatus: quare nutri-
rent comā: quoniā inquit ex omnibus hic & naturalis ornatus est
& minime sumptuosus.

Samiorum **S**amiorum legatis prolixiore oratione utentib⁹: dixere **S**par-
tiatæ: **P**rima quidē obliuiscimus. **P**ostrema uero ignoramus:
quia res memoria exciderunt. **C**um longa orator prolixaq; usus
oratione responsiones peteret: quas ciuib⁹ referret: refer igitur di-
xere: & te dicendo & nos audiendo uix desisse. **E**t ad **T**hebanos ali-
quibus de rebus contradicentes: dixerunt: aut sapere minus oportet:
aut plus posse.

Lacon **L**acon interrogatus q̄ ob causam mēti pilos plurimū nutris-
set: **Q**uo inquit: canos intuens: nihil agā ipsis indigēnū.

Alius cū esset quis percūctatus: quare sicis breuib⁹ utimini:
A quo inquit cominus cū hostibus manus cōseramus.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Audate quopiam fortissimos pugnatores: **L**acon inquit: i **T**roia.

Lter cum audisset quosdam in coena ad bibendum ui cogi: non etiam ad edendum inquit: ui coguntur.

Pindarus cum scripisset **G**raeciae sustentaculum **A**thenae: **L**a/ **P**indarus con ait: **G**raeciam funditus ruituram: si huiusmodi sustineatur sustentaculo.

Et cum quis intutus in tabula quadam picta **L**aconas ab **A**theniensibus iugulari: diceret fortes quidem **A**theniensies: **L**acon tempestiue subdidit: & si quidem in tabula.

D quendam uero qui calumniola maledicta libenter audiret:

Lacon ait: desine aures aduersus me benigne prestare.

Deum qui plectere ac diceret: inuitus errauit: dixit quispiam inuitus igitur etiam plectere.

Intutus quidam homines qui dum uita decederent: in sellis curulibus sedebant: absit inquit: ut hic sedeam: unde non licet assurgere seniori.

Quam cum olim e coena abeuntes in **E**phorum curia uomuissent: cum **Ch**irulibusque in sellis ubi sedebant **E**phori: deiecissent: uahemeter primum qui ea fecissent: inquirebant an ciues si essent. **V**t uero **C**hios extitisse senserunt: proclamauere **C**hios permittit laiciuire.

Quam quis amygdalas duplo uiliore precio quam duros silices uenire aspiceret: nunquid rari inquit: sunt lapides?

Viciniam cum quis uellisset ac parum inuenisset carnis: ait: uox hoc est & aliud nihil.

Lacon quis cum **C**ynicum **D**iogenem complecti statuam aeream uidisset in magna ui frigoris: percunctatus est an rigeret. **Q**uod cum ille negasset: ait: quid nam igitur magnam facis?

Et cum **M**etapontino cuidam **L**acon metum exprobraret: attamen inquit non parum alieni habemus agri: hic autem ait: non solum igitur meticulosi: sed etiam iniusti estis.

Peregrinus quidam cum **S**partae rectus in alterum crus indueretur calceis: ait ad **L**acona: **N**equaquam tu **L**acon mea sententia quantum ego temporis tantumdem ipse stares super pedem. **Q**ui excipiens non enim stare inquit: & ex anseribus quidem nullus est qui non staret.

Quam quis artis rhetoricae laudibus efferret: aliquis **L**acon ait: **A**t per geminos ars si ueritatem non tetigerit: nec est nec unquam sit futura.

Argiuius aliquando cum dixisset: multa **S**partiatum sepulchra apud **A**rgiuios nos sunt: dixit **L**acon: at **A**rgiuorum apud nos ne ullum quidem: perinde atque si saepe **A**rgos adorti essent: at **S**partam **A**rgiui nunquam.

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Lacon** **L**acon captiuus cū ueniret diceretq; præco: **L**acona uendo: increpauit inquit: captiuū proclamato.
- Lyfimachus** **Q**uidam ex ijs militibus qui apud **Lyfimachum** merebant: ab illo interrogatus nūquid esset ex mancipijs: **T**u autē putas inquit stipendio quattuor oboloꝝ: **L**acona ad te iturū.
- Thebani** **C**um **Thebani** **L**aconibus uictis ad **Leuctra** ad ipsum **Eurotā** **Leuctra** **C**essent: & quidam iactabundus diceret: ubi nūc **L**acones sunt: **Eurotas** **L**acon ab ijs captus nō adsunt: inquit. **N**on em̄ uos huc uenissetis.
- Atheniēses** **A**theniensibus rogantibus quo tempore urbem tradiderant: **Samus** **S**amū sibi dimitteret: dixerūt: **C**um uestri fueritis: tunc alios **Prouerbiū** quoq; habere postulate. **E**x quo etiā prouerbiū illud est: **Q**ui sese ipse non habet: **S**amū uult.
- U**rbem quandā cum **Lacedæmoni** ui coepissent: **Ephori** dixerunt: perijt luctatio iuuentutis. **N**on em̄ posthac iuuenes habebunt: qui eis repugnent.
- L**iam urbem rege **Lacedæmonioꝝ** pollicente se penitus euer surum. **N**am ea **L**aconibus negocia plarumq; præbuerat: nequaquā permiserūt: inquitentes: nullomodo euertes: nec tolles iuuentutis cotem.
- Lysander** **L**ysander interrogat⁹: quonāmodo cum **Charon** uicisset: ingenio **Charon** inquit atq; industria.
- Philippus** **P**hilippus: quo tempore in eorum uenisset agrum: cum scripsisset: utrū amice se ire uellent an hostiliter: **R**esponderūt: neutrū.
- Antigonus** **L**egatum quendā cū ad **Antigonū** **Demetri** filiū misissent eū mulctauere: qm̄ audissent uocauisse illū regē: q̄uis **Medimnū** annonæ cuiq; a rege in caritate portaret.
- Demetrius** **D**emetrius: cū crimini daret: q̄ legatū unū ad se misissent. **N**on **Flagitiosus** **F**lagitiosus quidam sententiam optimam cum tulisset: hanc quidem admiserūt: at illo amoto: sententiam alteri qui honeste uixisset inscripserunt.
- Psaltes** **P**saltes cum inuicē dissentiret: n̄ patrē mulctauere: q̄ filios dissidentis despiceret.
- Psaltes** **P**salten aduenā mulctauere: qm̄ digitis citharā pulsaret.
- D**uo pueri pugnabant: quorum alter falce alterum uulneratit **D**ilectali uulnere: familiaribus autem pueris cum is esset pugnā dimissurus: pollicentibus auxilium se laturos & illum qui percussit

APOPTHHEGMATA LACONICA

serat interempturos: nullo modo per deos inquit. **N**on enim est iustum. **E**tenim ego fecissem hoc si istum assequi potuissem fortisq; fuissem.

Ater puellus quoniam adesset tempus: quo furari liberis pueris lege fas erat: quodcunq; quis posset dabaturq; turpitudinis deprehendi: ubi qui cum illo una aderant pueri uiuam uulpeculam furati ei custodiendam tradidissent: & ij qui illam amiserant quæsitum uenissent: uulpeculam hic subiecit sub amictum: bestia uero exasperascete ac pueri latus ad exta usq; deuorante: ne palam fieret quiescebat. **S**ed ut demum post illorum abitionem factum pueri aspexere: culparentq; dicentes: melius fuisse manifestare uulpeculam q; celare ad mortē usq; minime quidē inquit: sed longe melius esse doloribus q; somno diem obire: & q; hominū sermonibus diuulgari: q; ob molliciā turpiter uiuere curauerim.

Quam quidā in **L**aconas in itinere incidissent: dixissentq; secunda estis fortuna usi: nam hinc nuper latrones abiire: dixerunt hinc nequa q; per bellicosissimū **E**nyalium: sed illi potius usi sunt qui in nos non inciderunt.

Acon interrogatus quid sciret: dixit liber esse.

Per **S**partiatā ab **A**ntigono rege captiuus factus ubi uenisset **P**alij in rebus omnibus emptori parebat quasq; libero faciundas existimabat. **V**t uero imperauit ut matulam ferret: haud passus est: inquit: non seruiā. **E**t cum ille surrexisset: hic ascensa testa ubi dixisset disces emere: seipsum imisit atq; obiit.

Lacon
Antigonus

Ater cum ueniret: dicente quopiā si te emero eris frugi: etiā si minus inquit emeris.

Alius captiuus cū ueniret: addente præcone mancipiū uanum dare: execrabilis: inquit: nō captinū dicis.

Lacon muscam insignis loco habens in clypeo & hanc sane nō maiorem uera musca: ubi deridētes quidam dixissent: hoc ad latendum esse ab eo factum: immo inquit: ut manifestus fiam: sic enim proxime hostes aggredior: ut hoc insigne ipsorum uisui magnum sit.

Ater cum in **S**ymphosio lyra esset adducta: **N**on **L**aconici inquit moris est nugari.

Spartiatā interrogatus: an secuta esset ad **S**partā uia: inquit: **S**partiatā qualis accefferis. **L**eones em̄ eminus profisciscunt a leone: lepores aut ueniamur etiā intra tabernaculū.

In palastrico manū nexu cum prostratus quispiā collucta-

PLVTARCHI CHERONENSIS

torē frustra pulsaret: atq; ad terrā traheret: ubi corpore defatigat⁹
deficeret: illius brachiū mordebat: & alter ait: mordes **O** Lacon si-
cut mulieres: nequaq; inquit alter: sed ut leones.

Claudus **C**laudus ad bellum egressus quibusdam eum sequentibus ac
ridentibus: cōuersus ait: mala capita nō est cum hostib; fū-
giendo pugnandū: sed manēdo ordinēq; tuendo

Alter ictus sagitta cum uitā relinqueret: nō hoc inquit: sibi cu-
ra esse quod morerē: sed quod a molli ac semiuirō sagittario
esset occisus egissetq; ipse nihil.

Cum in tabernā meritoriā quis diuertisset parandūq; caupo-
ni dedisset obsoniū: ubi alter caseū atq; oleū petisset: ait: si ca-
seum haberē: etiam obsonio egerem.

Lampis **A**d eum uero qui **Lampin** **A**eginetam beatum diceret: quoni-
am ditissimus esse uidebatur: **E**rat enim gubernator multarū
rum nauium: **L**acon ait: **N**on attendo foelicitati quā pendeat ex
funibus.

Cum quis dixisset **L**acona mentiri: is respōdit: liberi em̄ sum⁹:
alij uero si quando uera nō dicunt plectendi sunt.

Cum quis cadauer rectum sistere uellet atq; niteretur: ubi fa-
ctis omnibus id nequisset: per geminos ait: intus aliquid esse
oportet.

Tynnichus **T**ynnichus **T**hrasybuli filij mortē fortiter tulit. **I**n hunc uero
Thrasybulus **E**pigramma huiusmodi factū est.

Epigramma **E**xanimus pitanen clypeo **T**hrasybulus in acri

Pitane **C**onfossus septē uulneribus redijt.

Argiui **P**assus ab **A**rgiuis quā ergo nulla gerebat.

Tynnichus hunc igni cum daret: hāc loquit^r.

Flere decet timidos oculis tenate sepulchro

Condo meū siccis ac **L**acedamoniū.

Alcibiades **A**lcibiadi **A**theniensi cum aquā plurimum balneator funde-
ret: **L**acon ait: quidnam hoc ut imundo ualdeq; sordido plus
præbet^r

Philippus **P**hilippo **M**acedone quādam per epistolam **L**acedamonijs
imperante: ij rescripserunt: **L**acedamonijs **P**hilippo: de quib⁹

Epistola nobis scripsisti: non. **C**um autem in agrum **L**acenicum **P**hilippus
fecisset impetum: ac om̄es perire uiderentur: dixit ad quendam ex
Spartiatīs: **Q**uid nūc facietis **O** **L**acones: **Q**uid em̄ inquit aliud
q; fortiter moriemur: **S**oli enim **G**racorū nos liberi esse ac non pa-
rere alijs didicimus.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Post aduersam **A**gidis pugnam obsides **A**ntipatro petente **A**gis
 pueros quinquagita. **E**theocles **E**phorum gerēs: ait: pueros **A**ntipater
 quidem minime datum ire: ne malis moribus imbuerentur patria **E**theocles
 institutione priuati: nec ciues forent: senes uero aut mulieres si uel/
 let duplo etiam pluri datum ire. **E**o autem grauius minitante nisi
 acciperet: publice responderunt: **S**i grauiora morte imperites faci/
 lius moriemur.

Senex in **O**lympijs dum ludus perageret spectare affectabat: **O**lympia
 tibi autem sederet non habebat. **I**n multos uero profectus lo/
 cos: erat & contumeliæ & cauillo recipiebaturq; a nemine. **V**t autē
 ad **L**acedamonios uenit: pueri oēs assurrexere: pluresq; uiri cessere
 locum. **A**t ceteris **G**ræcis plausu morē admiratis ac summis lau/
 dibus efferentibus: senex ut mouit canūq; caput barbāq; senilem
 & lachrymasset ait: **H**eu misero mihi ut omēs **G**ræci quæ honesta
 sint norunt: sed ijs **L**acedamonij utuntur soli.

Eerunt autem quidam idem **A**thenis quoq; accidisse. **N**am
 cum **P**anathenæa agerentur: **A**ttici ipsi senem probris inse- **P**anathenæa
 quebantur: quippe qui eum ut suscepturi inuitabant: **S**i uero acce/
 deret non recipiebāt. **V**t autem petitis fere omībus ad **L**acedamo/
 nios essent spectatores: omnes e sedilibus assurgentes locum cede/
 bant. **E**o autem facto mirifice turba delectata insigni admodum si/
 gnificatione applausit: atq; **S**partiatia q̄s dixit: **P**er geminos **A**the/
 nienſes quidem quæ honesta sunt sciunt: non aut agunt.

Mendicus a **L**acone petijt: at si tibi inquit dederō eris pauperi- **M**endicus
 or. **T**uā uero huius ineptitudinis qui primus porrexerit: au/
 ctior est futurus: quippe qui inertem te fecerit.

Lacon ubi quēpiam uidisset: qui res dijs immortalibus congre- **L**acon
 garet: nihil ait curare deos: qui se essent pauperiores.

Quam quis adulterum apud turpem uxorem comprehendisset:
 afflicte ait: quæ tibi necessitas.

Lius oratorem audiens: qui magnos uerteret orationis am/
 bitus: & per geminos ait: fortis quidem homo hic ad nullam
 propositum instruit atq; exercet linguā.

Quam **L**acedamona q̄s uenisset: honore inspecto quē iuniores
 seniorib; præstabāt: **I**n sola inq; **S**parta senescere cōducit.

Interrogat **L**acon cuiusmodi **T**yrtaeus poeta esset bonus: in- **T**yrtaeus
 quit: q̄ iuuentutis aīos & cōtumelia imbuat & stulticia.

Alter cū in dolore oculorū egredere ad bellum: & aliqui ei di/
 cerent: quo uadis ita affectus: aut quid facturus: **S**i aliud in-
 quit: nihil egero: saltem hostis gladiū hebetabo.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Buris **S**partis **L**acedæmonij ultro ad **X**erxen **P**ersarum re/
Spartis **B**gem ad cruciatū cui **L**acedæmon pro oraculo erat obnoxia
Xerxes profecti. Nam caducatores a rege ad se missos **L**acedæmonij occi/
derant: ubi uenissent ad regem: iusserūt quo uellet modo se pro **L**a/
cedæmonijs interimeret. Sed ut ille admiratus uiros liberauit: ro/
garetq; apud se ut manerent. Et quonā pacto dixere uiuere hic pos/
simus patria legibusq; relictis & his uiris pro quibus tantum iti/
neris morituri uenim⁹: **A**d eū **I**ndarnus dux maiorē imodū roga/
ret: ac fore diceret: ut ij æque honorarent atq; illi qui amici maxi/
me apud regem ad dignitatem prouecti essent: dixerūt: Ignorare uj/
deris nobis cuiusmodi res est libertas: cui mentis compos **P**ersarū
regnum haud prætulerit.

Lacon: quoniam die superiore hospes eum declinasset: postri/
die uero stratis usus large magnificeq; excepit: inscendit stra/
ta eaq; pessundabat: addens: propter hæc heri ne in storio quidem
dormiui.

Ater cum uenisset **A**thenas: aspiciens **A**thenienses qui pernas
& absonium proclamarent: & publicanos ac lenones gererēt:
& alia inepta opera agerent nihilq; turpe ducerent: ubi in patriā re/
uertisset: percunctantibus ex eo ciuib⁹ qualia essent quæ **A**the/
nis uiderat: per simulationem dicebat omnia esse honesta: oratio/
neq; monstrabat omnia apud **A**thenienses honesta censerī: turpe
autem nihil.

Lius quapiā de re interrogat⁹ respondit: nō. **V**t aut is qui in/
terrogarat respondisset: tu mentiris: uide sine inquit: te uanum
esse qui quæ noris: interroges.

Lygdamus **E**nerunt aliquando legati **L**acones ad **L**ygdamū tyrannum.
Ut uero ille differens sæpe congredi tardaret: dicerent autem
eum omnibus in rebus molliter habere: at isti narrato dixerē: nos
nequaq; per deos immortalis ad ipsum uenisse ut palæstrā cum eo
luderemus: sed ut differemus.

Lacona quempiam cum quis mysteria edoceret: interrogabat
quid impium maxime egisse sibi conscius esset. **H**ic autem ut
dij ipsi norunt. **A**t ubi ille magis magisq; urgeret ac diceret: omni/
no id eloqui te oportet: contra **L**acon interrogauit: cui me prius
oportet eloqui tibi ne an deo: **I**llo autem dicente: deo. **T**u igitur in/
quit: abscedito.

Ater cum noctu monumentū præteriret: ac dæmoniū quod/
dā uidere uisus esset: incurrebat: ut id lancea tolleret: atq; in/
surgens inquit: quo me fugis bis moritura anima?

APOPTHEGMATA LACONICA

Alius cum optasset ab **L**euade seipsum iacere: locum in scenam
 a dit: altitudineque inspecta auersus est. **Q**uod cum ei dare pro-
 bro: inquit: non existimarem optioni alia maiore optione opus esse.

Alius in acie cum esset: ens in hostem demissurus: quoniam
 a receptui cecidissent: non etiam demisit. **Q**uodam uero percun-
 etante: cur hostem quem coeperat non occidisset: quoniam: inquit: me-
 lius est parere principi quam necare.

Laconi cuidam cum in **O**lympia uictus iterum esset: dixit: quis
 tuus aduersarius **O** **L**acon te melior fuit: minime inquit: sed
 prosternendo aptior.

Eorum qui ad conuiuia ingrederentur: cuique natu maximus mo-
 e stratis foribus: per has ait: uerbum nullum egrediri.

Ecum nigrum quod dicitur ius apud eos: maxime probaretur
 e adeo ut seniores ne carnem quidem appeterent sed eam adoloscen-
 tibus cederent: fertur **D**ionysius **S**iciliae tyrannus huius gratia emis- **D**ionysius
 se **L**aconicum adolescentem: eique impasse: ius illud sibi pararet: ac sum-
 ptui nulli parceret: quod cum deinde gustasset: offensus despuisse:
 quocumque dixisse: **O** rex hoc ius tibi uelendum est: ubi te **L**aconice ex-
 ercueris: & in **E**urota laueris.

Eurotas
Lacones

Lacones ubi modice in conuiuijs biberint: abeunt sine funali.
Non enim licet pergere prauo lumine: neque hanc neque aliam uiam:
 quo assuescant & ex tenebris ac noctu fide ter intrepideque proficisci.

Litteras pro necessitate disciebant. **R**eliquarum uero disciplina-
 rium admittere nihil. **N**ec hominum magis quam librorum. **E**rat autem
 illa ipsa disciplina: ut honeste parerent: labores constantissime tole-
 rarent: pugnandoque aut uincerent aut interirent. **D**egebant autem
 sine tunica: amictum unum in annum capiētes. **E**rantque corporibus
 squalidi. **E**t qui balneis ut plurimum unguentisque abstinerent. **D**or-
 miebant etiam una pro alis & turmis in thoris ex arundinibus fa-
 ctis: quas secus **E**urotam nascentis ipsi conuehebant: summitates
 manibus non ferro confringentes. **P**er hyemem uero eos qui **L**y- **L**ycophones
 cophones appellantur sibi subiciebant thorisque immiscebant. **E**a
 enim materia calidi quiddam habere uidebatur. **A**uare praeterea
 eos pueros qui probro essent animo permissum erat: coire autem
 cum ipsis turpissimum censebatur: perinde atque non animus sed corpus
 potius amare: qui uero esset accusatus perinde ut ad dedecus con-
 grediens: is erat per omnem uitam infamis.

Os etiam fuit iuniores interrogari a senioribus: & quo profi-
 ciscerentur: & quod obrem atque qui minus responderet: aut cau-
 sas neceret obiurgari. **Q**ui uero se praesente delinquentem non ob-

PLVTARCHI CHERONENSIS

iurgasset: pari castigationi erat obnoxius: cui etiā delinquens ipse. **E**t qui castigationē moleste ferret: in magno erat opprobrio. **Q**uod si quis in delicto esset deprehensus: oportebat hunc quandā in urbe aram circuire ac uituperationem quandam in seipsum uersu cōpositam canere: **Q**uod aliud nihil erat q̄ ipsum semet obiurgare. **E**rat etiam mos non proprios dumtaxat uereri patres atq; his parere: sed oēs etiā seniores uerecūdia prosequi. **E**t illis in uis cedere & sedilibusq; assurgere: quietissimeq; transire. **I**taq; ius quilibet habebat non quemadmodum in alijs ciuitatibus suorum filiorū & seruorum ac possessionum: sed æque proximi ac suarum rerum ut q̄ maxime ijs cōmunibus uterentur: & perinde atq; de rebus domesticis curam gererēt. **E**t qui puer a quopiam castigatus ad patrem detulisset: turpe erat audienti patri si minus eum rursus castigasset. **C**redebāt em̄ sibi ijs ex institutiōe patriā nil turpe filiis impare.

Huic quidem ingeniosissime dormientibus aut negligentius custodientibus insidias tendere. **Q**ui uero fuerit deprehensus: uerbis esurieq; mulctatur. **T**enuis enim ijs uilisq; cœna est: quo sua industria indigentiam propulantes audere callereq; cogantur. **I**n faciundo autem conuiuio propterea parsimonia utebantur: ut assuescerent repleti nunq; possentq; famē ferre. **I**ta enim arbitrabantur uel ad bellum utiliores fore: si possent etiam sine cibo labores tolerare: & continentiores tenuioresq; in multum usq; tempus degerēt a paucitate sumptus. **E**t sine obsonio degere æque atq; escam omnē admittere id existimabant: ad meliorem ualitudinem corporū ab alimēti paucitate habitudinēq; accedere: putantes si quidē ipsum spiritum qui præ nimio alimento in profunditatem latitudinemq; præmat: in altitudinem corpora nō præsum attollere facereq; pulcherrima. **G**raciles em̄ & macilenti habitus artuū agilitati parent: habitiores uero & carnosī onere suo reluctant.

Hæc nemine minus modulīs carminibusq; studebāt. **I**n ijs autem stimulus quidam inerat ad uim animi incitandam & ad impetum quasi furentem quendam atq; strenuum inducendū. **A**c dictio erat & facilis & seuera: habebātq; aliud nihil q̄ tum eorum laudationes: qui generose fortiterq; uixissent: ac præclare & fauste pro **S**parta occubissent: tum etiam eorū uituperationes: qui metu id agere detrectassent: perinde atq; tristēm uitam miseramq; uixisset. **E**rat præterea præceptio quædam atq; iactantior excitatio pro ætatum dignitate ad uirtutem. **T**ribus enim choris pro tribus ætatibus in celebritatibus cōstitutis: unus senectutis incipiens ca-

APOPTHHEGMATA LACONICA

nebat: Nos olim fuimus robusti iuuenes. **F**lorentis uero ætatis al-
ter respondens: inquiebat: Nos autem sumus quod si uelis pericu-
lum facito. **A**t puericia tertius: Nos autem erimus multo profecto
robustiores. **A**tq; numeri primi illi quibus & in tripudijs & ad ti-
biam cum in hostes ferrentur utebantur: ut & fortiter & audenter
agerent: mortemq; contemnerent incitabāt. **N**am **L**ycurgus belli **Lycurgus**
cæ exercitationi studium musicæ admiscuit: quo bellandi uæhemē-
tia modulatione temperata consonantiam conuenientiamq; habe-
ret. **I**taq; rex anteq; pugnas iniret: sacrificabat musis: quo & ora- **M**usæ
tione præclaraq; memoria digna facinora pugnantem redderent.
Quod si quis præcæ musicæ quicquā transgrediretur: haud sinebat.
Vnde etiam **T**erpandrum: qui & uetustissimus esset & reliquis per **T**erpander
id temporis citharædis præstaret: ac heroicas res gestas laudibus
efferreret: **E**phori tamen multauere: eiusq; acceptam citharam affi-
xere: q; unum solum neruum ob soni uarietate superfluo intendi-
set. **S**implicioris em̄ dumtaxat modulos probabāt. **A**t **T**imotheus **T**imotheus
um quoniam carnijs modulis studeret: **E**phorum unus arrepto
gladio interrogauit: ex utra parte abscederet: qui superesset ad se-
ptem neruos. **C**arnij mos **duli**

Praterea omnem sepulchrorum superstitionem **L**ycurgus su- **Lycurgus**
stulit: concedēs & in urbe sepeliendos mortuos & secus sacel-
la habenda monumenta piaculāq; amouit: **E**t ne quid una sepeli-
rent uetuit: sed condentes corpus puniceo amictu: & oleæ frondi-
bus cæ quæ om̄is circundarent. **I**nscriptiones quoq; quæ in sepul-
chris fierent: prohibuit nisi eorum qui belli obissent. **I**temq; & lu-
ctus & lamentationes..

Hæc peregrinari eis non licebat: ne externis moribus ac ma-
lis uiuendi disciplinis imbuerentur. **A**tq; ne peregrini qui in
urbem confluerent: mali cuiuspiam doctores ciuib; existerēt: eos
urbē exigendos statuit. **E**i autem ciui quisquis puerorum institu-
tionem minus seruassēt: ciuitatis iura communia non erant. **Q**ui-
dam uero tradidere quicq; etiam peregrinus ciuilem exercitatio-
nem seruauissēt: pro **L**ycurgi sentētia eum participem factum por-
tionis initio constitutæ.

Endere in super non licebat. **V**icinorū seruis æque ac proprijs
Uti mos erat: eodē modo & canib; & equis: nisi ijs op̄ esset he-
ris. **E**t in agro si quis re aliqua egeret ubi aperuissēt portassetq; pos-
sessoris res necessarias: ob signatū pœnū relinquebat.

In bellis amictibus puniceis utebantur. **T**um enim color eis
uilis uidēt: tum coloris sanguinolentia plus metus imperitis

PLVTARCHI CHERONENSIS

præbet: tum etiam ne apud hostes lætis clamoribus increbresceret
si quis eorum sautius fieret: sed lateret illos id potius propter utilis
coloris similitudinem.

Dum imperatoria calliditate uicerint hostes: Marti bouē sacri
ficant. Quandoquēq; aut aperto prælio gallū assuefacientes: si
quidē ductores suos non solum bellicosos esse: uerū etiam impera
toria calliditate astuciaq; pollere.

Supplicationibus & optatis addunt iniuriam pati posse. Forū
autem supplicatio erat propter bonas actiones quæ pulchra
sunt dare & amplius nihil.

Venus **E**nerem colunt armis præditam: atq; deos etiam omnis & for
minas & mares lanceas habere faciunt: tanq̃ omnes bellicā
uirtutē habeāt. Adduntq; præterea qui prouerbio utunt: Qui ma
num ad aliquid fert uocare fortunā: perinde atq; oporteat deos in
uocare: cū quid aggressuri acturiq; sunt: secus uero minime.

Et quo pueri a uinositate abhorrent: eis mancipia madida
monstrabant.

Mos eis fuerat: ne ianuas qdē pulsare: sed clamare extrinsec̃.

Ec̃tinibus nō ferreis: sed arundineis utebant.

Archilochus **C**omœdias & tragœdias nequaquē audiebant: quo neq; serio
poetā cum esset Lacedamone: eadem hora expulere: quoniam ac
cepissent eum poetice scripsisse: melius esse amittere arma q̃ mori.
Sic enim ait:

Aspida quæ circa perijt mihi callipon alto

In luco. Saion possidet ille meam.

At caruisse armis q̃ mortē occumbere præstat.

Aspide pro capta mox melior dabiſ.

Vellis & pueris cōmunia sunt sacra.

Ciraphidan Ephori multauerūt: q̃ a multis iniuriā accipet.

Cutatū militē interemere: quoniā talam quandam in scu
tum imposuisset.

Adolēcentē qui in Gymnasio uersaret: qm̃ uia quæ ad Pyleā
duceret: nesciebat: punierūt.

Ephiphonta qui posse diceret de quauis re diem totum dis
serere: eiecerunt: inquentes oportere bonum oratorem rebus
parem habere orationem.

Diana orthia **V**eri apud eos casti uirgis totum diem in ara Orthiæ Dianæ

Pad mortem usq; persape tolerant: hilares ac gestientes: amu
latione uictoriæ inuicem contendentes: quis ipsorum & diutius &

APOPTHEGMATA LACONICA

magis uerba tolerarit. Et qui uictor euaserit: tā illustis clarusq;
habetur q̄ qui maxime. **D**imicatio uero ipsa uocat diffilagellatio:
Fit autem singulis annis.

Quam uero id quoddam ex pulchris uisum est beatissq; institu-
tis: quod exuberantiam ocij ciuibus **L**ycurgus inuenerit. **N**ā
in sordida arte uersari nullo modo licebat: at ne in quāstuaris qui-
dem: quā operosam cōgeriem negociationesq; contineret: **F**ecerat
enim diuitias & spernendas & contemnendas omnino. **V**erū man-
cipia eis agrum colebant: redditumq; ferebant antiquitus consti-
tutū. **E**ratq; execrabile: si quis plus mercedis quēq; posceret: quo
& illi propter lucrum ministeria libenter exequerentur: & hi ne rur-
sus plus quārerent.

Prohibebantur etiam & esse nautæ & uti nauali pugna. **V**erū
cum posteriore tempore per naualem pugnam maritimi prin-
cipatus potiti essent: rursus cum ciuium mores inquinari intuerē-
tur destitit. **S**ed rursus mutatione sunt usi: quēadmodum in alijs
rebus omnibus. **E**tenim cōuectis ad **L**acedæmonios pecunijs: qui
conuexerant: ijs morte damnati sunt. **N**am **A**lcameni & **T**eopom-
po regibus oraculum redditum est fore: ut auaricia periret **S**parta.
Verumtamen **L**ysander cum fecisset captiuos **A**thenienses: & auri
multum & argenti inuexit: & hi quidem exceperūt uirumq; hono-
rarunt. **I**taq; **L**ycurgi legibus cum urbs uteretur: iusiurandūq; ser-
uaret: **G**raciæ principatum bonitate legum & gloria annos quin-
gentos tenuit. **C**um ea uero paulatim transgrederetur: & habendi
auiditas diuitiarūq; studium inuaderet: tum uires diminutæ sunt:
tum socij propterea sunt eos exosi. **A**ttamen q̄uis ita haberet: post
Philippi **M**acedonis uictoriā ad **C**heroniā cum omnes eum **G**raci
ci & terra & mari imperatorem appellassent: ac etiam **A**lexādrum
filium post fusos euerfosq; **T**hebanos: soli **L**acedæmonij licet ur-
bem sine muris haberent: essentq; admodū pauci ob continua bel-
la: tum etiam longe imbecilliores & qui facile capi possent: tamen
cum breues admodum quasdam **L**ycurgi institutionis scintillas
adhuc seruarent: neq; una militarunt nec cum his nec cum alijs de-
inceps **M**acedonicis regibus: neq; in cōmunem confessum ingressi
sunt: neq; tributum tulerunt: quousq; despectis omnino **L**ycurgi
legibus a proprijs ciuibus in tyrannida acti: neq; amplius quicq;
ex patria institutione seruantes: & aliorum effecti similes superiorē
gloriam elationeq; amisierunt: in seruitutēq; migrauerūt: ac nunc
quēadmodum alij **G**raci **R**omanis parent.

Alcamen
Theopompo
Lysander

Lycurgus

Philippus
Cheronia

Romani

PLVTARCHI CHERONENSIS

Argileonis
Amphilopolitæ **A**rgileonis **Brasidæ** mater cum eius filius diem obisset: ut **Am**
phipolitæ quidam qui **Spartam** uenerant: eam adissent: in-
terrogauit: si decore & pro **Spartæ** dignitate filius obierat.
Magnificantibus uero illis atq; dicentibus illum **Lacedæmoniorū**
omniū in operibus optimum fuisse: ait: **O** hospites & æquus qui-
dem filius me⁹ & bonus fuit: uerum multos habet **Lacedæmon** il-
lo meliores.

Gorgo
Iones **G**orgo **Cleomenis** regis filia cum **Aristagoras** **Milesius** eū hor-
taretur: ut bellum aduersus regem pro **Ionibus** gereret: gran-
demq; polliceretur pecuniā: & quo magis is cōtradicebat: eo plus
hic pecuniarū adderet: **Corruptet** te: inquit: pater peregrinellus
iste: ni celerius ædibus eieceris. **Et** cum ei aliquando pater imperas-
set: ut cuidam mercedis ratione frumentum daret: addidissetq; do-
cuit enim me uinum facere mitius: **Ita** **O** pater inquit: quando ui-
ni plus potabitur: bibentes etiam delictiores ac deteriores futuri
sunt. **At** **Aristagoran** cum a quodam ex famulis calciari aspiceret:

Aristagoras pater inquit: nunquid peregrinus iste manibus caret: **Eadem** cum
peregrinus quidam molliter ocio studeret: illum urgēs atq; extru-
dens: non hinc inquit abis: qui nec quæ mulieris sunt potes. **Inter-**
rogata uero a quapiam attica: cur solæ uos **Lacana** uiris impera-
tis: quia inquit: solæ etiam uiros parimus. **Ad** postremum cum ui-
rum **Leonidan** ad **Thermophylas** egredientem hortaretur: ut se
Thermophy-
læ **Sparta** dignū ostenderet: interrogaretq; quid sibi agendum esset:
is ait: ut & bono nuberet: & bonos pareret liberos.

Gyrtia
Acrotatus **G**yrtia cum aliquādo ex eius filia nepos **Acrotatui** ex quadam
puerorum pugna multa cœpisset uerbera: essetq; domum de-
latus ut mortuus: domesticis familiaribusq; flentibus: **Non** tace-
bitis: ait: monstrauit enim cuius esset sanguinis. **Nec** inquit: foras
uociferandi sunt: sed curandi. **Cum** nuncius uenisset ex **Creta**: qui
Creta
Acrotatus **Acrotati** mortem nūciaret: **Nonne** ait: erat cum iret aduersus ho-
stes: aut interficiendus ab illis: aut illos interfecuturus: **Libentius**
uero ait eum mortuū audire pro matrisq; & urbis & suorū maiorū
dignitate: q̄ si uiueret omne tempus ignauus.

Damatia
Epigrāma **D**amatia cū filiū audisset & timidū & seipsa indignū: ubi ad-
uenisset enecauit: inscripsitq; hoc epigrāma:
Hunc timidū mater **Damatrion** ipsa peremit:
Nec dignū matre nec **Lacedæmoniu**.

Epigrāma **A**ltera **Lacana** filiū qui ex acie fugerat interfecit: inquit: nō
meū est hoc germen. **A**qua hoc est epigrāma:

APOPHTHEGMATA LACONICA

Vade malū germen: tenebras pete: quēq; perosus.

Eurotas cernas nec fluat ad timidas.

Si catulus nequā perrexeris: ito sub horchum

Nec Sparta dignus nec generis titulis.

Alia cū filius in acie cecidisset: ait

Sic flendū timidos: hilaris te nate sepulchro

Condo meū pariter & Lacedæmoniū.

H Vdiens quādam q; & seruatus filius esset: fugissetq; ex hosti-
bus: scribit ei: Mala de te fama diffusa est: aut hanc nunc elue:
aut ne sis.

Lia cum filij fugissent ex pugna ad eamq; uenissent: Quo in- **Epistola**
quit uenitis fugientes ignauia mancipia: An huc unde egressi
estis regressuri: Et ea quidem sublati uestibus: pudibunda
eis ostendens.

Q Vadam filium aduenientem intuta percunctata est: quid age
ret patria: Qui cum dixisset: omnes periere: sublatam tegulā
in eum immisit atq; interfecit: Inquiens: te igitur malum nuncium
misere nobis.

Q Vadam matri narrante generosam fratris mortē: deinde non
turpe tibi est: ait: ab huiusmodi comitatu aberrasse.

C Vm quādam filios quinq; quos habebat ad id bellum emi-
sser: quod in suburbij gerebat: stetitq; expectans euentū
pugnæ: ubi quis aduenit: atq; percunctanti sibi: nūciauit filios om-
nis obisse: at non hoc: inquit: percunctabar ignauum mancipium:
sed quid agit patria: qui cū dixisset ab ea uictoriā esse: libenter igit
ait: accipio etiā filiorū mortē.

S Epeliens quādam filium ut tenuis quādam anicula accedēs
dixisset: O mulier fortunæ: p geminos bonæ respondit. **E**tem
qua gratia eū peperit: ut pro Sparta morere hoc mihi cōtigit.

M Vlier quādā Ionica cum ob quendā pannū suū gloriaretur:
cūq; preciosum: Lacæna monstratis quattuor filiis qui deco-
ri formosissimiq; essent: Talia inquit esse oportet honestæ ac bonæ
mulieris opera: & hisce iactari atq; extolli.

Lia cū de filio accepisset: ut male a peregrinatione reuerteret: **Epistola**
scripsit: Mala tibi fama diffusa est: uel hanc abijce uel morere. **Chij**

E militet etiam cum Chiorum exules Spartam uenissent: **Præ-** **Prædaretus**
daretū ualde accusabant. **Q**uem ubi mater Teleutia accersit: **Teleutia**
set: & ea quorū accusabant: audisset: sibiq; filius delinquere uideret: **Epistola**
litteras ad eum dedit. **Mater** **Prædareto:** Aut age meliora: aut istic

PLVTARCHI CHERONENSIS

mane. Nam si Spartā Veneris de salute tibi desperandū est.

Ltera filio qui esset iniuriæ accusatus. Nate inquit: aut crimine aut uita teipsum absolue.

Lia claudum filium præmittens in aciem: Nate ait: cum incedis memento uirtutis.

Lia cum filius ab acie pede uulnerato reuerteretur: uāhementē terq; doleret: Si uirtutis inquit: nate memineris: cum non dolebis: tum etiam gaudebis.

Lacon **L**acon belli uulneratus nec ualens incedere quadrupedū more inter faciebat. Is quoniā ridiculo esset cum uerecū daretur: ait mater: Et quāto est nate melius ob fortitudinē latari: q̄ ob ridiculum fatuorum uerecundari.

Lia cum filio iterum clypeum traderet eumq; hortare: Nate inquit: aut hunc aut in hoc.

Lia filio qui ad bellum proficiscebatur cum traderet clypeū: hūc ait: tibi pater seruauit semper: Quare tu quoq; uel hunc serua uel more.

Lia ad filium qui diceret: paruū habere ensē: ait: adde etiā incessum.

Lia cum audisset filium in acie fortiter agendo interisse: meus em̄ inquit: eras. Ac cū de altero accepisset: quod præ timiditate seruatus esset: Non em̄ eras inquit meus.

Ltera cum audisset filium in pugna mortuum esse: ait: Quem admodum locatus fuerat: eum ponite: suppleat autem frater illius locum.

Lia cum publica populi totius pompa fungere: audiuit fratrem in acie uictorem mori ex uulnerum multitudine. Itaq; minime coronam posuit: sed exultans potius ait ad proximas: **O**lympia multo melius est amicæ in acie uictorem mori: q̄ **O**lympiorum su peratorem uiuere.

Quoniam quidam sorori narraret generosam ipsius filij mortem: illa inquit: si quid propter illum lætata sum: tantū propter te mereo: qui præclarū comitem reliqueris.

Lacæna **L**acanam quis interpellauit: an se uitandum concederet: hæc autem inquit: equidem cum puella essem didici parere patri: & hoc egi: Mulier autem uiro. Si ergo me iusta rogat: huic manifestum faciat primum.

Uirgo **U**irgo paupercula interrogata quam marito dotem daret: patriam inquit pudicitiam.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Lacæna interrogata an coisset cū uiro: minime ego inquit: sed Lacæna ille necum.

Quam quædam esset clam compressa foetumq; perdidisset: sic nulla emissâ uoce se constantem tolerantemq; præstitit: ut & parentes aliosq; proximos latuerit: cum abortiuum faceret. Nam doloꝝ magnitudinē uicit fœditas: quæ turpitudinē est adorta.

Lacæna cū ueniret: interrogata quid sciret: ait fidelis esse.

Lia in captiuitatem acta identidem interrogata: bene inquit administrare rem familiarem.

Interrogata quædam a quoquam: an bona foret si se emerit: Equidem etiam si non emeris.

Lia cum ueniret præcone percunçante: quidnam sciret: libera inquit esse. **V**t autem emptor quædam indigna libera imperasset: inquiring genes qui tibi ipsi huiusmodi possessionis inuidetis: seipsam exegit.

Mediolani **K**alendas **O**ctobres: **M**illesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.